

Rozina Palić Jelavić*

Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” i Ivan pl. Zajc. U povodu 190. obljetnice skladateljeva rođenja i 160. obljetnice osnutka „Kola”

U Zajčevu zbornom stvaralaštvu osobita je uloga pripala Hrvatskom pjevačkom društvu „Kolo” (utemeljeno 1862., djelovalo je do 1948.). „Kolo” je bilo prvo pjevačko društvo kojemu je Zajc posvetio neku svoju zbornu skladbu (*U boj!*, 1866.). Ona je označila i početak skladateljeve suradnje ne samo s „Kolom” nego i s drugim hrvatskim i inozemnim pjevačkim društvima te potaknula autora na skladanje većega broja skladbi (46) s eksplicitnom posvetom „Kolu”, u čijemu je arhivu sačuvano 99 opusa iz Zajčeva pera. Na temelju uvida u partiture Zajčevih skladbi posvećenih „Kolu” (pretežito *a cappella* muških zbornih sastava, ali i vokalno-instrumentalnih te jednoga orkestralnog djela) razmatraju se njihove glazbene i tekstne odrednice, vrijeme i kontekst njihova nastanka te Zajčevi višestruki odnosi s „Kolom” – kao skladatelja, dirigenta vlastitih skladbi i djela drugih autora te kao poticatelja i promicatelja zbornih djelatnosti. Ona se očitovala u zajedničkim okupljanjima i nastupima „Kola” i drugih hrvatskih pjevačkih društava, a u širem smislu i u promociji i potvrđivanju hrvatskoga nacionalnog identiteta, napose stvaranjem i izvedbom poticajnih domoljubnih skladbi u vrijeme hrvatske kulturne i društveno-političke stvarnosti nakon popuštanja stega Bachova apsolutizma.

Ključne riječi: Ivan pl. Zajc, Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”, zbornih skladbi, 19. stoljeće, hrvatska glazba

* Rozina Palić Jelavić, Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Opatička 18, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: rozina@hazu.hr

Polazišta

Osnivanje zbornih ansambala i pjevačkih društava¹ sedamdesetih godina 19. stoljeća u hrvatskim zemljama pridonijelo je intenziviranju hrvatskoga zbornog stvaralaštva i zbornske djelatnosti općenito, pa tako i snaženju nacionalne svijesti kod najšire publike/javnosti. Hrvatsko pjevačko društvo (HPD) „Kolo” utemeljeno je 8. srpnja 1862. u Zagrebu i djelovalo je do 1948. godine. „Kolo” je odigralo najveću ulogu u zbornom i općenito glazbenom životu onodobne Hrvatske te se uzdignulo do vodećega zbornog ansambla, inicirajući osnivanje srodnih društava i u drugim većim i/ili manjim gradovima u Hrvatskoj i izvan domovine.

Osim općenitih podataka o „Kolu” u glazbeno-historiografskim sintezama, odnosno u edicijama povijesti hrvatske glazbe,² o društvu su dosad objavljeni neki neveliki članci, osvrti i crtice u dnevnoj periodici (*Narodne novine*, *Pozor*, *Obzor*, *Zatočnik*) i/ili časopisima (*Gusle*, *Vienac*, *Prosvjetni život*, *Pjevački vjesnik*, *Sv./Sveta Cecilija*, *Cantus*),³ uz njih i nekoliko prigodnih spomenica, jubilejskih spisa (o tridesetoj, šezdesetoj i osamdesetoj obljetnici)⁴ i koledara,⁵ povijesnih crtica⁶ te drugih tekstova o povijesti društva i njegovu organizacijskom ustroju,⁷ različita opsega i sadržaja, uglavnom kroničarsko-dokumentarističkoga pristupa.

¹ Zborni ansambli i pjevačka društva nazivi su koje se uglavnom razumijeva sinonimno te se kao takvi uobičajeno i rabe. Zborni ansambli mogli bi se poimati i kao skupine, amaterske ili profesionalne, raznovrsne po svojem sastavu članova, primjerice prema njihovoj glasovnoj tipizaciji (mješoviti, muški, ženski, dječji), a pjevačka društva kao oblici građanskoga muziciranja i javnoga koncertiranja, kojima se katkad priključuju i instrumentalne skupine, te koja predmnijevaju organizacijski ustroj i širu društvenu djelatnost.

² Među inima, ovdje navedimo: Josip Andreis, *Povijest hrvatske glazbe*, knj. 4 (Zagreb: Liber; Mladost, 1974, ²1989), 226; Josip Andreis, *Music in Croatia* (Zagreb: Institute of Musicology – Academy of Music, 1982), 159; Lovro Županović, *Stoljeća hrvatske glazbe* (Zagreb: Školska knjiga, 1980), 204, 259.

³ Primjerice: Franjo Ksaver Kuhač, „Listak. Koncert [Pjevačko društvo ‘Kolo’ (1871)]”, *Vienac* 3 (1871), br. 31: 503; M. K., „Crtice iz poviesti ‘Kola’”, *Narodne novine* (Zagreb), 25. 5. 1882., s. p. [3-4] i 26. 5. 1882., s. p. [3]; „Glasnik hrvatskih pjevačkih i glazbenih društava II. Hrvatsko pjevačko društvo ‘Kolo’”, *Gusle* 1 (1892), br. 6: 45-46; „Glazba. Osamdesetogodišnjica HPD ‘Kolo’”, *Prosvjetni život* 2 (1943), br. 7-8: 1-74; Nada Bezić, „Pjesma kao način života. Uz 140. obljetnicu osnutka i 54. godišnjicu ukidanja HPD ‘Kolo’”, *Cantus* (2002), br. 115: 37-40.

⁴ Benjamin Zeininger, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862. – 1892. u Zagrebu. Tečajem trideset godina. Jubilejski spis* (Zagreb: Knjigotiskara i litografski zavod C. Albrechta, 1892); Ljudevit Krajačić, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862. – 1922. Zagreb. U povodu šezdesetogodišnjice (1862. – 1922.)* (Zagreb: HPD „Kolo”, 1923); Antun Goglia, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” u Zagrebu: 1862. – 1942. Spomenica povodom 80-godišnjice društva* (Zagreb: Tiskara Dragutin Beker, [1942]).

⁵ Uz prije navedene publikacije spomenimo i: Fran Vrbanić, „O postanku i djelovanju hrv. pjev. društva ‘Kolo’ u Zagrebu do uključivo god. 1868.”, u: *Koledar Hrvatskoga pjevačkoga društva Kolo* (Zagreb: HPD „Kolo”, 1868), 1-31.

⁶ Fran Vrbanić, *Crtice o Hrvatskom pjevačkom društvu „Kolo”: prigodom proslave dvadesetogodišnjeg obstanaka* (Zagreb: Mijo Mijatov, 1882).

⁷ Zdravko Blažeković, *Glazba osjenjena politikom. Studije o hrvatskoj glazbi između 17. i 19. stoljeća* (Zagreb: Matica hrvatska, 2002), 148-167.

U novije su pak vrijeme obavljena neka istraživanja koja su rezultirala radovima o stanju ostavštine toga društva, odnosno o arhivskoj građi koju taj fond sadržava.⁸ No o značenju i položaju toga zacijelo najznaменitijega pjevačkog društva, koje su po dugovječnosti djelovanja nadišla mnoga hrvatska pjevačka društva, nije objavljena suvremena publikacija, pogotovo ne monografskoga tipa.

Uloga pjevačkih društava, a napose „Kola”, bila je znatna i u Zajčevu zbornom stvaralaštvu, a i zagrebačke su općekulturne prilike poticale nastajanje Zajčevih vokalnih, posebice zbornih skladbi.

Ovim su se radom nastojale promotriti slojevitosti i nijanse njegova djelovanja, ponajprije kroz vizuru Zajčevih skladateljskih prinosa i uvidom u autografske partiture „Kolu” posvećenih Zajčevih djela. Razmatranjem pojedinih glazbenih i tekstnih osobitosti te konteksta njihova nastanka očitovali su se višestruki skladateljski odnosi s „Kolom” u njihovoj uzajamnoj promociji.

Budući da se Ivan pl. Zajc (1832. – 1914.) umjetnički izgrađivao na talijanskoj, austrijskoj (germanskoj) i hrvatskoj (slavenskoj) kulturi, kod skladatelja se očitovala sublimacija odnosa prema trima kulturama koje je nasljeđem i obrazovanjem baštiniio.⁹ Ti su se utjecaji prožimali i nadograđivali, formirajući cjelovitost autorove umjetničke osobnosti. Naime, činjenica da nije dobro naučio nijedan jezik bila je nerijetko polazišnom podlogom njegovim osporavateljima. Stoga se određene (jezične) manjkavosti, nejasnoće i nepravilne formulacije primjećuju i u Zajčevim zapisima, dotično u posvetama njegovih skladbi hrvatskim pjevačkim društvima.

Zajčev opus posvećen pojedinim pjevačkim društvima dosad nije bio temom znanstvenoga analitičkog istraživanja, no ovdje se mogu spomenuti (neobjavljena) izlaganja na skupovima održanim u određenim prigodama poput Zajčeve obljetnice ili pak obljetnice Prvoga hrvatskoga pjevačkog društva „Zora” iz Karlovca.¹⁰

⁸ Usp. Ivana Klajzner, „Rasuta baščina”: slučaj Hrvatskog pjevačkog društva ‘Kolo’, *Arti musices* 51 (2020), br. 1: 83-94; Ivana Klajzner, „Ostavština Hrvatskog pjevačkog društva ‘Kolo’ u državnim arhivima s posebnim osvrtom na sređivanje njihova fonda u Hrvatskom državnom arhivu i detaljan pregled dijela fonda u Državnom arhivu u Zagrebu” (diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2018), rukopis.

⁹ Zajčev otac Ivan (Johann) Nepomuk pl. Zaytz (Zagicz, Zajitz, Zaitz, Zajtz, Zajtz) (Domašin južno od Praga, 1800. – Rijeka, 1854.) bio je češkoga podrijetla, čija je plemićka loza potjecala iz Ugarske, a majka mu je bila Ana Bodensteiner (Bratislava/Požun, 1805. – Rijeka, 1854.). Otac je bio vojni kapelnik austrijske 45. pukovnije baruna Meyera von Heldenfelda u Bratislavi, a poslije je došao u Rijeku. U vojsci (pa tako i u kući) govorilo se njemačkim jezikom; Zajc je u Rijeci pohađao hrvatsku gimnaziju i ondje učio latinski i mađarski, a govorio je mješavinom talijanskoga i hrvatskoga jezika; u glazbenoj školi (u Rijeci) slušao je nastavu na talijanskom jeziku, naposljetku, na studiju u Milanu govorio je talijanskim jezikom.

¹⁰ Tim se temama bavila autorica ovih redaka. Usp. Rozina Palić-Jelavić, „Zborske skladbe Ivana pl. Zajca posvećene Prvom hrvatskomu pjevačkomu društvu *Zora* u Karlovcu: u povodu 155. obljetnice

Začetak Zajčeve skladateljske suradnje s „Kolom”

Znana je činjenica da se začetak Zajčeve suradnje s „Kolom” povezuje s njegovom zbornom skladbom *U boj!*, koju je napisao u Beču 1866. pod naslovom *Zadnji čas Zrinjskoga* u prigodi obilježavanja 300. obljetnice bitke kod Sigeta na tekst Franje Markovića (koji je, među inima, bio i predsjednik „Kola”). Također je poznato da se Zajc u Beču, kamo je došao iz Rijeke u godini osnutka „Kola”, kretao među intelektualnim krugovima okupljenima oko Hrvatskoga akademskog društva „Velebit” te družio s hrvatskim uglednicima, budućim libretistima svojih opera Franjom Markovićem (*Mislav*) i Ivanom Dežmanom (*Ban Leget*), književnicima i pjesnicima Augustom Šenoom, Ivanom Zaharom i Petrom Preradovićem, uz njih i s biskupom Strossmayerom (inače prvim pokroviteljem „Kola”), odlučivši se – uz ostalo i njihovim poticajima – vratiti u domovinu i nastaniti u Zagrebu (od 1. veljače 1870.).

Budući da je Zajc tu zbornu skladbu posvetio HPD-u „Kolo”, i unatoč određenim dvojbama o njezinoj prvoj izvedbi u Zagrebu, dosad se uglavnom navodilo da ju je u Zagrebu prvo izvelo „Kolo” 14. siječnja 1867. te da su iste godine *U boj!* izvodili mnogi zborni ansambli u Zagrebu, osobito nakon što je Zajc (13. siječnja 1867.) bio izabran počasnim članom Narodnoga zemaljskoga glazbenog zavoda.¹¹ Riječ je svakako o amblemskoj zbornoj skladbi koja je bila prekretnica i u pogledu njezina uspjeha i s obzirom na suradnju i poticaje, motive i motivatore u Zajčevu zbornom radu; ona je ujedno i prva s kojom je počela Zajčeva plodonosna suradnja s brojnim pjevačkim društvima, prvotno s onima u Beču („Velebit”, češka „Beseda”), a potom i s onima koja su djelovala u hrvatskim zemljama.

O prvenstvu izvedbe te Zajčeve zbornske skladbe u Beču i u Hrvatskoj te kako je do nje došlo postoje različita tumačenja i/ili izvori, o čemu je pisala autorica ovoga teksta, navodeći da je „skladbu – prema Antunu Gogli 7. srpnja 1866.,¹² a prema Božidaru Širolu 7. svibnja 1866.¹³ – prvi put izvelo Hrvatsko akademsko društvo ‘Velebit’ u Beču (utemeljeno početkom 1865.), a potom 18. prosinca 1866.

PHPD-a Zora i ususret 100. obljetnici smrti Ivana pl. Zajca” (priopćenje na skupu *Hrvatsko zbornsko pjevanje – jučer i danas*, Hrvatska udruga zborovođa, Međunarodni zborni institut, Agencija za odgoj i obrazovanje, Karlovac, 23. 11. 2013.).

¹¹ O programu koncerta od 14. siječnja 1867. usp. Zeininger, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 55. Fenomenom prve i/ili prvih izvedbi u Zagrebu, odnosno pitanjem prvenstva „Kola” ili „Skladnoglasya” („Vijenca”), bavila se potpisana autorica istražujući arhivsku građu, napose tragajući za izvornom programskom ceduljom s toga koncerta, i to u više institucija: u Hrvatskom glazbenom zavodu (HGZ), u kojem se nalazi dio arhivske građe „Kola”, u Državnom arhivu u Zagrebu (DAZG), Hrvatskom športskom muzeju (HŠM), Gradskoj knjižnici u Zagrebu (KGZ), Hrvatskom narodnom kazalištu (HNK) te u Hrvatskom državnom arhivu (HDA). Usp. Rozina Palić-Jelavić, „O prvim izvedbama Zajčeve zbornske skladbe *U boj!* u Zagrebu (U povodu 150. obljetnice njezine prve izvedbe u Hrvatskoj)”, *Sveta Cecilija* 87 (2017), br. 3-4: 3-10.

¹² Antun Goglia, „Ivan pl. Zajc. O stotoj godišnjici njegova narodjenja”, *Sveta Cecilija* 25 (1931), br. 4: 117.

¹³ Božidar Širola, „Ivan pl. Zajc. K osamdeset-godišnjici rođenja 1831. – 1911.”, *Krijes* 2 (1911), br. 18: 292.

i 'slavjansko pjevačko društvo u Beču' 'Beseda' u dvorani 'Gartenbau-Gesellschaft' s velikim 'frenetičnim entuzijastičnim' uspjehom",¹⁴ te da je, kao što je to zabilježio Zajc u svojem popisu skladbi, tom prigodom sudjelovalo 400 pjevača („400 Sänger mit frenetisch Entusiastischer Erfolg”).¹⁵

Navodili su se podaci i o izvedbi u Zagrebu 4. ožujka 1867., u kojoj je sudjelovalo „Skladnoglasje”, i to prigodom proslave 30. obljetnice osnutka Hrvatskoga književnog društva „Zbor duhovne mladeži zagrebačke” (osnovano 1836.). O tome je Milan Zjalić zabilježio da se tada „najviše svidjela pjesma 'U boj' od mladog hrvatskog skladatelja Ivana pl. Zajca” te dodao da su „Klerici [...] prvi izvodili Zajčev 'U boj!'”. Naime, iako je Zajc poslao partituru „Kolu” da ju ono izvede, „Kolo” to nije učinilo, jer je tadanji zborovođa 'Kola' [Vilko/Vilim Müller, nap. R. P. J.] strašno osudio taj zbor. Bogoslov Vj. Klaić nekako je to doznao, došao do nota, prepisao ih i klerici su 'U boj' otpjevali prvi put kod 'Zborove' proslave 4. ožujka 1867. Tim su zborom postigli baš silan uspjeh, jer se najviše svidio.”¹⁶ Prema Zjaliću, prvenstvo izvedbe pripalo je „Skladnoglasju” („Vijenacu”), a izvedbi su nazočili mnogi uglednici, duhovnici i plemići: kardinal Juraj Haulik, biskupi Josip Juraj Strossmayer i Ivan Kralj, Franjo Rački, Ivan Kukuljević Sakcinski i drugi.¹⁷

Iz proučavanja posrednih izvora i sagledavanja kronologije Zajčeva djelovanja i ostvarenih opusa očito je da su se u posljednjim godinama skladateljeva djelovanja u Beču, a osobito otad, u Hrvatskoj počeli intenzivnije izvoditi njegovi (domoljubni) zborovi. Zajc je pristupio intenzivnijem skladanju djela za zbarske ansamble i pjevačka društva u Hrvatskoj toga doba, a riječ je o skladbama uglazbljenima za razne prigode i s različitim nazivima: *Poputnica*, *Koračnica*, *Za posvetu barjaka*, *Napitnica*, *Pjesma*, *Davorija*, *Hymna/Himna*, *Pozdrav*, *Poskočnica*, *Motto* i sl.

¹⁴ Usp. Palić-Jelavić, „O prvim izvedbama Zajčeve zbarske skladbe *U boj!* u Zagrebu”, 6-7.

¹⁵ Usp. Hubert Pettan, *Popis skladbi Ivana Zajca. Prilog građi o Ivanu Zajcu* (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1956), 72. Dakako, proslavi obilježavanja 300. obljetnice bitke kod Sigeta i uspomene na Nikolu Šubića Zrinskog u Zagrebu pridonijelo je i „Kolo”. Među ostalim događajima navedimo da je 7. i 8. rujna 1866. održana svečana proslava povodom te obljetnice, na kojoj je sudjelovala i „Zora” iz Karlovca, te da je 25. studenog slavljena svečana misa u katedrali, a navečer je Glazbeni zavod zajedno s HPD-om „Kolo” priredio svečani koncert (150 pjevača i pjevačica i drugih glazbenika) – muškim zborovima ravnao je kapelnik „Kola” Vilim Müller, a mješovitima učitelj društva Vatroslav Lichtenegger. Usp. Antun Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.* (pretisak iz *Sv. Cecilije*) (Zagreb: Tisak Nadbiskupske tiskare u Zagrebu, 1927), 36.

¹⁶ Milan Zjalić, *Glazbeno pjevačko društvo „Vijenac” u zagrebačkom sjemeništu: crtice iz njegove prošlosti* (Zagreb: Vlastita naklada, 1906), 45, bilj. *.

¹⁷ Zjalić, *Glazbeno pjevačko društvo „Vijenac”*, 45; Širola, „Ivan pl. Zajc”, 292; Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 36; Gjurro Stjepan Deželić, „Proslava 30. godišnjice Zbora duhovne mladeži zagrebačke i prva javna izvedba pjesme Ivana pl. Zajca 'U boj' 4. ožujka 1867. Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište u Zagrebu”, u: *Sveobće izvješće o narodnoj svetkovini tristogodišnjici sigetskoga junaka* ([Zagreb]: Štamparna Dragutina Albrechta, 1867), 158; Palić-Jelavić, „O prvim izvedbama Zajčeve zbarske skladbe *U boj!* u Zagrebu”, 6.

Zanimljivo je da je Zajc (tada još u Beču) poslao 1868. partituru zbora *Večer na Savi* HPD-u „Kolo”, naznačivši u svojoj bilješci zapravo način rada i vrstu suradnje – pa tako i svoj odnos prema drugim pjevačkim društvima – da je naime „nakan u buduće sve svoje originalne partiture dati ‘Kolu’ na porabu i da se posebno u arhivu ‘Kola’ čuvaju. A u slučaju, kad bi kome drugomu zbor posvetio, imati će prepis takova zbora arkiv ‘Kola’ dobiti.”¹⁸

Iz navedenih se redaka razaznaje poseban status „Kola” i svojevrsna ekskluzivnost Zajčeva odnosa prema tom pjevačkom društvu. Naime, među pedesetak društava s kojima je Zajc surađivao, „Kolo” je bilo prvo i njemu je autor posvetio najviše skladbi (46), zabilježivši eksplicitne posvete na partiturama. „Kolo” je štoviše sudjelovalo na premijeri i u kasnijim izvedbama Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinjski*, kao i u izvedbama složenijih Zajčevih skladbi (*Stabat Mater*, *Uskrsnuće Isusovo*, *Prvi grijeh*, *Te Deum*, *Mjesečina na moru*, *Iztočna zora*). Stoga se 1866. može držati početnom godinom suradnje Zajca-skladatelja s pjevačkim društvima koja su djelovala u onodobnoj Hrvatskoj.

Neke su njegove skladbe izvodila i pjevačka društva drugih zemalja¹⁹ ili pak hrvatska društva koja su djelovala izvan domovine, među inim izvodeći i njima posvećena autorova djela.²⁰

¹⁸ Usp. Zeininger, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 67. Sličan je navod i u: „Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja u hrv. pjev. društvu ‘Kolo’ u Zagrebu”, *Pjevački vjesnik* 8 (1912), br. 7-10: 2.

¹⁹ Primjerice, skladbu *Kad op. 207* na tekst Petra Preradovića (za muški zbor) izvela je u Beču češka „Beseda” („s 400 pjevača s velikim uspjehom” [!]). Usp. Pettan, *Popis skladbi Ivana Zajca*, 78. Valja napomenuti da su *Besede* (besjede) bile društvene večeri slavenskih društava i pjevačkih zborova. Štoviše, popularizacija Zajčevih zbornih skladbi od 1880-ih i u prvim desetljećima 20. stoljeća bila je zamjetna u Bugarskoj među amaterskim glazbenim sastavima, gdje su Zajčeve koračnice (s bugarskim tekstom) postale simbolom nacionalnih težnji bugarskoga naroda. Primjerice, *B’lgarska davorija* za muški zbor – vidi: notni arhiv HPD-a „Kolo” u knjižnici HGZ-a: Hrvatska (dalje: HR) – Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb (dalje: HGZ) – Arhiv „Kola” (dalje: Kolo), sign. K-673. Naime, od početka Zajčeva skladanja zbornih djela domoljubne tematike uslijedila su izvođenja njegovih skladbi (napose zbora *U boji*, koji se čak držao bugarskom skladbom) i drugdje (u Slovačkoj) zbog njegova simboličkoga značenja u snaženju nacionalnoga identiteta u zemljama srodnih nacionalno-domoljubnih težnji. O tomu usp. Sanja Majer-Bobetko, „Knjiga Ivana Kamburova o povijesti hrvatske glazbe”, *Arti musices* 39 (2008), br. 1: 138; Jana Lengová, „Ivan Zajc and his Reception in Slovak Music Culture / Ivan Zajc i njegova recepcija u slovačkoj glazbenoj kulturi”, u: *Ivan Zajc (1832-1914). Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi i šire u „dugom” 19. stoljeću = Ivan Zajc (1832-1914). Musical Migrations and Cultural Transfers in the „Long” 19th Century in Central Europe and beyond*, ur. Stanislav Tuksar (Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2016), 279-288. O Zajčevoj vezi s bugarskim skladateljima usp. Stefanka Georgieva, „The Croatian Composer Ivan Zajc in the History of Bulgarian Music Culture (An Attempt at a Brief Chronography) / Hrvatski skladatelj Ivan Zajc u povijesti bugarske glazbene kulture (Pokušaj kratke kronografije)”, *Arti musices* 39 (2008), br. 1: 35-66; Stefanka Georgieva, „Bugarske pjesme Ivana Zajca”, *Arti musices* 48 (2017), br. 1: 31-46.

²⁰ Primjerice, *Poputnica hrv. obrtničkog radničkog pjevačkog društva „Nada”* u Budimpešti op. 922 s početnim stihovima *Na noge braćo* (datirana 15. 8. 1899.) bila je izvedena u Budimpešti. HR – Zbirka

Osim zbora *U boji*, Zajc je (još za boravka u Beču) „Kolu” posvetio i zbarske skladbe *Večer na Savi* op. 183 (1867.), *Kad* op. 207b (1868.), *Iztočna zora* op. 218, *Bože živi* op. 232 te *Pozdrav brodaru – Primorski zbor (muški)* op. 296 (1869.), koja međutim nosi oznaku kasnijega opusa (vidi tablicu 2).

Ubrzo po Zajčevu dolasku u Zagreb „Kolo” je 2. travnja 1870. bilo nakratko raspušteno s obrazloženjem da je „političkim agitacijama prekoračilo granice označene u društvenim pravilima”,²¹ no ponovno je bilo uspostavljeno 22. ožujka 1871. S određenim vremenskim odmakom, Zajc je u Zagrebu za „Kolo” napisao *Poputnicu Kola / Kô grom nek pjesma ori* op. 295/2 za muški zbor (1874.) te *Poputnicu Kola / Nek se diže neka sije, naš hrvatski dom!* op. 335a za muški zbor (1874.), odnosno njezinu inačicu op. 335b za puhački orkestar, kao i mnoge druge skladbe.

Zajčeve zbarske skladbe posvećene hrvatskim pjevačkim društvima

U Hrvatskoj je 1860-ih djelovalo relativno malo pjevačkih društava, a njihov se broj krajem 19. i početkom 20. stoljeća znatno povećao, ne samo u Zagrebu nego i u drugim gradovima tadašnje Hrvatske. Osim „Kola” i „Vijenca”, u Zagrebu su djelovali još „Sloboda”, „Sloga” i „Merkur”,²² što za onodobni Zagreb zapravo i nije bilo malo. Svim je spomenutim (i drugim) društvima Zajc posvetio poneku skladbu, primjerice pjevačkom društvu „Zrinjski” u Rijeci (*Poputnica pjev. društva „Zrinjski”* op. 871), pa čak i onima koja su opstala sasvim kratko, poput HPD-a „Orao” u Zagrebu (*Poputnica* op. 411). Riječju, gotovo da nije bilo pjevačkoga društva za koje Zajc nije skladao, osobito od 1875. godine, a najzastupljeniji autor stihova bio je agilni amater, učitelj i tekstopisac Ljudevit Varjačić, na čije je (često banalne i naivne) stihove Zajc uglazbio čak 58 skladbi, uglavnom poputnica.²³

muzikalija i audiomaterijala Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (dalje: ZMANSK) – Ostavština Ivana Zajca / Zajčeva zbirka (dalje: ZZ), sign. L 81.

²¹ Andrija Tomašek, „Kolo”, u: *Muzička enciklopedija*, sv. 2 (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1974), 351.

²² „Merkur” je rjeđe nastupao; vodio ga je Gjurio Eisenhuth, koji je bio i zborovođa „Kola”, a od 1873. njegov „vanredan učitelj i vođ, prijatelj i kompozitor”. Godine 1891. uvježbavao je pjevače za izvedbu Verdijeva *Requiem (Messa da requiem)*, no tom je izvedbom ravnao Ivan Zajc jer je Eisenhuth iznenada preminuo. Usp. Krajačić, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 8.

²³ Mnoge anegdote svjedoče o Zajčevu velikom angažmanu; naime, svako je pjevačko društvo, pa čak i svaka udruga/stranka željela imati vlastitu himnu, koračnicu, poputnicu ili domoljubnu pjesmu s posvetom, te su se Zajcu obraćali s takvim narudžbama. Osim toga, Zajc je bio i autor himne prvoga bugarskoga pjevačkog društva („Plovdivskoto pevčesko družestvo”, osnovano u Plovdivu 1896.) te autor koračnica na tekstove poznatih bugarskih pjesnika. Usp. Antun Goglia, „Ivan pl. Zajc. O stotoj godišnjici njegova narodjenja”, *Sveta Cecilija* 25 (1931), br. 5: 163; Zdravko Blažeković, „Ivan Zajc u ogledalu svoje korespondencije”, *Arti musices* 10 (1979), br. 1: 58; Georgieva, „The Croatian Composer Ivan Zajc”, 52-53.

Često se isticalo da je Zajc „dao zapravo uvjete života našim pjevačkim društvima”²⁴ već samim sklapanjem zbornih djela, neovisno o razini njihove umjetničke vrijednosti. Osim toga, popularizaciji hrvatske zbornske glazbe pridonijela su izdanja prvoga i drugoga sveska zbirke popijevaka za muški zbor *Bisernica*, koje je pokrenulo Pjevačko i glazbeno društvo (PGD) „Vijenac”, čemu se – među inim autorima – odazvao i Zajc. Godine 1885. „Vijenac” je Zajca – uz Gjuru Eisenhutha – proglasio „začasnim” članom i tom mu je prigodom darovana u zlatorez uvezana *Bisernica*.²⁵ Štoviše, u odgajanju naraštaja „Vijenac” je imao znatnu ulogu, njegujući hrvatsku glazbu te izvodeći u različitim razdobljima svojega djelovanja („Narodno ilirsko skladnoglasja društvo”) ulomke iz opera i druga svjetovna djela.²⁶ O tomu svjedoče skladbe koje je Zajc posvetio PGD-u „Vijenac”, a sačuvane su u njegovu arhivu.²⁷

Kao neupitnu autoritetu, Zajcu su se običavala davati na ocjenu djela pojedinih autora koji su skladali za pjevačka društva. Moguće je da je u prigodničarskim skladbama Vilima Justa, za potrebe nastupa glazbenoga društva „Liedertafel” odnosno „Kranz” u Požegi („Vijenac”, od 1861. „Pijevni vijenac požeški”), Zajc uočio prizvuk narodne glazbe, napose požeških narodnih pjesama koje je sâm Just dotad bio upoznao.²⁸

²⁴ Pismo gradskoga senatora dr. Nikole Fuggera Zajcu od 31. listopada 1911. iz Zemuna, u kojemu zahvaljuje na partituri *Molitve* za mješoviti zbor na Preradovićeve stihove, posvećene društvu „Odjek” u Zemunu. HR – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb – Zbirka Rara, Zajčeva korespondencija: „pisma drugih Zajcu”, sign. R 7377 b, str. 2.

²⁵ Branko Birt, „Zajčevi originali i originalne kopije u arhivu glazbenog pjevačkog društva ‘Vijenac’ u zagrebačkom sjemeništu”, *Sveta Cecilija* 26 (1932), br. 2: 63.

²⁶ „Vijenac” („Zbor duhovne mladeži”), čije je djelovanje ponovno oživjelo 1862., izvodio je neke Zajčeve skladbe u različitim prigodama, osobito zbor *U boj!* još od 1867. godine. Suradujući i poslije, napose pri izdavanju „Vijenčeve” zbirke *Bisernica*, Zajc je 1880. skladao *Koračnicu Vijencu*. Usp. „(‘Vijenac’ – izvedba *Večer na Savi* 23. 4. 1869.)”, *Narodne novine*, 24. 4. 1869., s. p. [3]; Gjur Deželić, „Zrinska poputnica [pjesma]”, *Dragoljub* 1 (1867), br. 10: 145; „Zagreb (Sjemeništno PD ‘Vijenac’)”, *Gusle* 1 (1892), br. 5: 39; Karlo Pienta (MUSICUS), „Svetčani koncert ‘Vienca’”, *Narodne novine*, 26. 4. 1899., s. p. [4]; Milan Zjalić [ZJALIĆ.], „Proslava 25-godišnjice biskupovanja preuzv. g. nadbiskupa Dr. Jurja Posilovića u nadbiskupskom sjemeništu”, *Kršćanska škola* 5 (1901), br. 10: 161-163; Zjalić, „Koncerat u sjemeništu”, *Hrvatska* (30. 12. 1901.), br. 299: s. p. [3]; R., „Koncerat ‘Zbora duhovne mladeži zagrebačke’ i pjevačkog društva ‘Vienac’”, *Hrvatstvo* (Zagreb), 3. 6. 1904., s. p. [3].

²⁷ Katarina Koprek, Ines Fočić, Viktorija Čop, *Pjevačko društvo „Vijenac” i Ivan pl. Zajc. Skladbe Ivana pl. Zajca posvećene pjevačkom društvu „Vijenac”* (Zagreb: Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika; Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017); Katarina Koprek, „Ivan pl. Zajc i glazbeno pjevačko društvo ‘Vijenac’”, u: *Pjevačko društvo „Vijenac” i Ivan pl. Zajc. Skladbe Ivana pl. Zajca posvećene pjevačkom društvu „Vijenac”*, priur. Katarina Koprek, Ines Fočić, Viktorija Čop (Zagreb: Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika; Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017), 9-22.

²⁸ Zajc je na nekim autografima Justovih skladbi (u arhivu HPD-a „Kolo”) unosi bilješke, naznačivši nedostatke u Justovu skladbenom postupku te načinivši poneke ispravke. Usp. Snježana Miklašić-Čeran, „Vilim Just i njegovo djelovanje u Požegi”, u: *Glazbeni život Požege. II. zbornik radova sa muzikoloških skupova u Požegi 2002. i 2003.*, ur. Bosiljka Perić-Kempf (Požega: Grad Požega, 2004), 51-68.

Premda u to doba još relativno malobrojna i s tradicijom od desetak godina, pjevačka su društva postala jednim od glavnih nositelja hrvatske glazbene kulture, jer su i svojim članstvom građanskoga staleža (često i bez formalnoga glazbenog obrazovanja) pronosila ideološke nazore te podupirala Zajca u uspostavi nacionalne opere, napose svojim sudjelovanjem u izvedbama Zajčevih opera. Osim nacionalno-političkih i kulturnih djelovanja na širem planu, pjevačka su se društva (osobito „Kolo”) suprotstavljala nekim njemačkim glazbenim društvima što su se – kao protuteža hrvatskima – pojavila u vrijeme promadžarski orijentirane Rauchove vlasti (1867. – 1871.), dakle u vrijeme Zajčeva dolaska 1870. u Zagreb. Srodno tomu, usuprot njemački usmjerenom „Varasdiner Männergesangsverein” / Muškome pjevačkom društvu (1858. – 1877.), spomenimo i osnivanje HPD-a „Vila” u Varaždinu (1875.), koje je osobito nastojalo u izvođenju skladbi hrvatskih autora. O najranije utemeljenim pjevačkim društvima u hrvatskim gradovima vidi tablicu 1.

Na temelju proučavanja Zajčeva zbornoga opusa u njegovoj ostavštini²⁹ proizlazi da je najviše skladbi posvetio sljedećim pjevačkim društvima: „Kolu” 46 skladbi (43 skladbe + 1 skladba za „Kolo” i „Slogu” + 1 orkestralno djelo + obradba hrvatske himne), „Slozi” 18 (17 skladbi + 1 skladba za „Kolo” i „Slogu”), „Zori” 16, „Merkeru” 11, „Slobodi” 8 i „Skladnoglasju”/„Vijencu” 8 skladbi, a ostalim pjevačkim društvima (a riječ je o pedesetak društava, većinom hrvatskih te nekoliko inozemnih)³⁰ posvetio je od jedne do četiri skladbe. Naposljetku, polaznicima pjevanja u glazbenoj školi tadašnjega Glazbenog zavoda posvetio je osam skladbi, što je bilo i razumljivo s obzirom na to da je bio ravnatelj glazbene škole Zavoda od 1870. do 1908., dotično do svojega umirovljenja na vlastitu molbu.

Valja napomenuti da je osim zbornskih skladbi kraće forme Zajc skladao i veća vokalno-instrumentalna djela, namijenivši ih prije istaknutim pjevačkim društvima („Sloga”, „Merker”, „Kolo” i „Zora”); uz to, ona nose opisne naslove glazbenih vrsta: „velika kantata” (za „Merker”), „velika kantata – sinfonička glazbena slika” *More* (za „Kolo” i „Slogu”), „velika kantata” *Molitva* op. 639 (za „Kolo”), „velika kantata” *Pjesmom za dom!* (za „Zoru”), „velika pobožna kantata u formi malog oratorija” *Oče naš* (za „Kolo”) i „komična opereta” (za „Slogu”).

²⁹ Ono se temelji na polazišnom uvidu u *Popis skladbi Ivana Zajca* Huberta Pettana te na uvidu u Zajčeve autografe sabrane u knjige, tzv. libre, slijedom njihovih signatura (pohranjene su u HR-ZMAN-SK-ZZ) te prema podacima u ZP-u. Usp. Pettan, *Popis skladbi Ivana Zajca*.

³⁰ Zajc je neke svoje skladbe namijenio i drugim pjevačkim ansamblima koji su djelovali unutar pojedinih (crkvenih i obrazovnih) institucija (*Pjev hrvatskih đaka* op. 366 – prigodom otvorenja hrvatskoga sveučilišta) ili pak drugih građanskih udruga, posvetivši im barem po jednu skladbu (primjerice, *Učiteljska himna* op. 360). Uz to, jednu je posebno skladao za Savez hrvatskih pjevačkih društava, a pisao je zbornske skladbe i za mnoge druge prigode, radosne i tragične (poput kantate za muški zbor i orkestar *U potresu* op. 485 od 22. 11. 1895.; HR-HGZ-Kolo, sign. K-686), pa i u počast pojedinim mjestima/gradovima (*Koračnica u Slavju barjaka Veteranacah zagrebačkih* op. 438; *Senjska poputnica* op. 686; *Otočka poputnica* op. 685).

Spomenuto je da je „Kolo” sudjelovalo na premijeri (4. studenog 1876.) i u kasnijim izvedbama Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinjski* op. 403, u koju je Zajc umetnuo zbor *U boj!*, i to u 8. slici opere, a angažirano je zajedno s kazališnim zborom i HPD-om „Merkur”. Stoga, kad je općenito riječ o složenijim glazbenim vrstama, napomenimo da je „Kolo” sudjelovalo i u izvedbi Zajčeve opsežne sakralne skladbe *Stabat Mater* te drugih srodnih djela; primjerice religiozne kantate za soliste (sopran, tenor i bariton), mješoviti zbor i orkestar *Uskrsnuće Isusovo* op. 939, skladbe nastale zacijelo tijekom 1900. i izvedene na koncertu Glazbenoga zavoda (tablica 4). Zabilježen je podatak da su se ulomci iz *Stabat Mater* pjevali 12. ožujka 1894. u onodobnom Narodnom zemaljskom glazbenom zavodu (NZGZ), današnjem Hrvatskom glazbenom zavodu (HGZ),³¹ no cjelovita je izvedba u Hrvatskom zemaljskom glazbenom zavodu (HZGZ)³² uslijedila 12. travnja 1897.³³

Zajčeve skladbe posvećene HPD-u „Kolo”

Dosad prikupljeni podaci o Zajčevim skladbama posvećenima „Kolu” mogu se sagledati iz dviju tablica (tablice 2 i 3). U njima su, s jedne strane, sabrane skladbe iz autorova bečkoga razdoblja djelovanja te, s druge strane, one nastale u Zagrebu, navođene prema redosljedu brojeva opusa, koji gdjekad prate i kronologijski slijed nastanka. Naime, kao što je to i inače u Zajca bio čest slučaj (ne samo u ovdje navedenoj skupini zbornih djela), neke su skladbe ostvarene u više inačica, s različitim oznakom (kasnijih) opusa (tablica 2 → *Večer na Savi*). Osim toga, skladatelj je običavao pisati pojedinu skladbu u više primjeraka (posve istovjetnu ili pak neznatno ju mijenjajući u fakturi izvođačkoga sastava, a odatle su proistekle i oznake dodane brojevima opusa: a, ab, abc i sl.); katkad je upisivao kasniju dataciju, što je nerijetko dovodilo do nejasnoća jer se redosljed brojeva opusa nije uvijek podudara s kronologijskim slijedom godina nastanka (tablica 2 → *Pozdrav brođara*).

Zajčeve skladbe s posvetom „Kolu” pohranjene su u Zbirci muzikalija i audiomaterijala Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (ZMANSK), gdje se nalazi i većina Zajčeve skladateljske ostavštine (Zajčeva zbirka – ZZ), te u notnom arhivu

³¹ Usp. Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 77.

³² Društvo je tijekom svoje povijesti mijenjalo nazive: Societas filharmonica Zagrabiensis (1827. – 1847.), Skladnoglasja društvo zagrebačko (1847. – 1852.), Društvo prijateljah muzike u Zagrebu (1852. – 1861.), Narodni zemaljski glazbeni zavod (1861. – 1895.), Hrvatski zemaljski glazbeni zavod (1895. – 1925.) te naposljetku Hrvatski glazbeni zavod (od 1925. do danas). Iako se u vrijeme Zajčeva djelovanja u Zagrebu (1870. – 1914.) Zavod zvao Narodni zemaljski glazbeni zavod, a potom Hrvatski zemaljski glazbeni zavod, u ovome se tekstu rabi današnji naziv te institucije, dotično akronim HGZ ili često samo Glazbeni zavod (GZ).

³³ Usp. Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 85.

HPD-a „Kolo” unutar knjižnice HGZ-a (HGZ-Kolo) u Zagrebu.³⁴ Arhiv „Kola” u HGZ-u sadržava ukupno 99 Zajčevih skladbi (sačuvanih u rukopisu – autografu ili prijepisu – ili litografskom otisku), i to od sign. K-655 do K-753. Budući da među tim skladbama samo neke nose eksplicitnu autorovu posvetu na naslovnoj stranici, nije moguće sa sigurnošću utvrditi je li još neka od skladbi bila posvećena „Kolu” (doduše, bez Zajčeva potpisa). No, može se pretpostaviti da ih je moglo biti i više, jer ih je „Kolo” očito izvodilo, o čemu svjedoče umnožene dionice muškoga zbora. To je očito i iz odjeljka u knjizi Benjamina Zeiningera „Popis skladba posvećenih hrv. pjev. društvu ‘Kolo’ u Zagrebu”, gdje se navode skladbe 21 autora te 43 naslova Zajčevih djela, uključujući poneke inačice (*Bože živi, Pozdrav brodaru, Hrvatska himna*). Štoviše, Zeininger na kraju popisa donosi „opazku” o zacijelo nepotpunom broju skladbi: „Ako ovaj popis nije potpun, krivnja je, što nije na mnogih društvu posvećenih skladbah na prepisu partiture odnosne skladbe posveta označena.”³⁵

Usporedbom Zeiningerova popisa i popisa od 45 (46) naslova u ovome radu zaključujemo sljedeće: Zeininger među tim djelima navodi i dva ulomka iz opere *Ban Leget* (!), kao i tri inačice hrvatske himne; osim toga, neke je skladbe pogrešno atribuirao „Kolu” (*Djačka* je posvećena „Učiteljskoj zadruzi”), a navodi i neke koje nemaju posvetu (*Živila Hrvatska, Srce moje tuži, U slavu Stanka Vraza* [*Hrvatskoj pjesmi, Fantazija*], potom *Hrvatska himna* [zapravo *Hrvatska rapsodija*] te *Mornarska, Frankopanska* i *Potresna kantata*). S druge strane, nisu navedene *Molitva* i *U oči blagdana*, kao ni skladbe iz 1897. (*Noćni zvuci, Na polazku u boj* i *Živila domovina*); potonje su, naime, nastale poslije objavljivanja *Jubilejskoga spisa*, a pribrajaju se našem popisu. Stoga, sa sviješću o činjenici da ih je zacijelo i više, u ovome se radu izdvajaju samo skladbe s eksplicitnom Zajčevom posvetom „Kolu”.

³⁴ U literaturi o Hrvatskom glazbenom zavodu rabi se termin notni arhiv. Usp. Marcel Bačić, ur., *Hrvatski glazbeni zavod 1827-2002* (Zagreb: Hrvatski glazbeni zavod, 2003), 26.

³⁵ Zeininger, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 301-303 (Zajčeve skladbe: 302-303).

Handwritten musical score for the piece "U boj" by Ivan Zajc, Op. 478. The score is written on multiple staves for various instruments including Violini, Trombe, Tromboni, Fagoti, and Tuba. The title "U boj" is written at the top, along with the composer's name "Ivan Zajc" and the opus number "Op. 478". The score is handwritten and includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

Slika 1. Faksimil autografa skladbe „U boj” za koncert priređen muški sbor i orkestar od Ivana pl. Zajca na pose instrumentirano za Hrv. pjevačko društvo „Kolo” op. 478 (zapis iznad crtovlja); Instrumentacija za 100 do 200 pjevača (zabilješka slijeva). HR – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (dalje: HAZU) – Odsjek za povijest hrvatske glazbe (dalje: OPHG) – Knjižnica, autograf sign. L 40.

Valja napomenuti da je „Kolo” u početku svojega djelovanja imalo samo muški pjevački zbor; 1875. osnovan je orkestar, koji je djelovao do 1879., tek 1885. bio je utemeljen ženski pjevački zbor, a dvije godine poslije (1887.) društvo je preuzelo tamburaški zbor prijašnjega sveučilišnog društva „Hrvatska lira”; naposljetku, 1912. osnovan je društveni gudački orkestar.³⁶

Iz tabličnih pregleda na kraju ovoga rada vidljivo je da je Zajc posebno „Kolu” posvetio 44 izvorne vokalne (zbarske), odnosno vokalno-instrumentalne skladbe (među njima je jednu skladao za „Kolo” i „Slogu”); uz to, „Kolu” je posvetio i jedno orkestralno djelo i obradbu hrvatske himne, stoga je riječ o 45 izvornih skladbi posvećenih „Kolu” ili ukupno o 46 djela.

Vokalne / vokalno-instrumentalne skladbe	Instrumentalna skladba	Vokalne / vokalno-instrumentalne / instrumentalne skladbe
HPD „Kolo” (1 za „Kolo” i „Slogu”) 44	HPD „Kolo” 1	45
obradba hrvatske himne (3 inačice) 1		ukupno: 46

Naposljetku, iako se ne pribraja skupini izvornih djela s posvetom „Kolu”, dodana je i obradba hrvatske himne u tri inačice (tablica 3: br. 30 /46/). Zajc ju je načinio u povodu 30. obljetnice „Kola”, omogućujući njezinu izvedbu prilagođenu njegovu raspoloživom izvođačkom sastavu.

Glazbene i tekstne odrednice Zajčevih skladbi posvećenih „Kolu”

Skladbe koje je Zajc posvetio „Kolu” očituju određene srodnosti i raznolikosti te se mogu sagledati iz više aspekata – prema karakteru, vrsti, izvođačkom sastavu, oblikovanju i opsegu, sadržajnoj motivici, tekstnoj poruci i ugođaju, razdoblju u kojem su nastajale i sl.

Skladbe u pogledu karaktera

U skladu s repertoarom pjevačkih društava, koja su u svojem programu promicala hrvatske i općeslavenske vrednote, prema karakteru i/ili namjeni i Zajčeve „Kolu” posvećene skladbe pripadaju pretežito svjetovnim, a u manjem broju sakralnim (crkvenim) djelima. Među posljednjima su *Strossmayerova misa* i tri skladbe nastale prema pjesničkim stihovima, dvije s naslovom *Oče naš*, obje iz 1897. (jedna na tekst Ivana Trnskog, a druga na stihove Augusta Harambašića),³⁷ te *Molitva*, vjerojatno iz 1885. (na Preradovićeve stihove).

³⁶ Usp. Tomašek, „Kolo”, 351.

³⁷ Kao što se razaznaje iz tablice 2, Zajc je „Kolu” posvetio dvije skladbe s naslovom *Oče naš*. Međutim, Zajc je molitvu *Oče naš* – s liturgijskim i paraliturgijskim tekstom – skladao višekratno, oblikujući ju

Skladbe prema vrsti, izvođačkom sastavu i opsegu

S obzirom na izvedbene mogućnosti „Kola”, koje je u početku bilo sastavljeno samo od muških članova (i djelovalo s tim ansamblom petnaest godina, od 1862. do 1885., dotično do godine osnutka ženskoga „gospojinskog” zbora), prevladavaju skladbe manjega opsega i jednostavne vokalne forme. Gotovo isključiva prevlast skladbi za muški zbarski sastav može se dovesti u svezu s vremenom nastanka pojedinih djela, dakle s činjenicom formiranja ženskoga zbora dvadeset godina nakon početka djelovanja društva. No, kao što je to u Zajca bilo uobičajeno, nailazi se na inačice zbarskih skladbi uglavnom istovjetne glazbene građe (koje je autor označio posebnim brojevima ili dodavanjem slova uz brojeve opusa). Riječ je uglavnom o inačicama u pogledu izvođačkoga sastava, a najveći broj skladbi odnosi se na prilagodbu fature muškoga *a cappella* sastava u zbarski s instrumentalnom pratnjom:

- muški zbor *a cappella* – muški zbor *a cappella* sa solistima (3)
- muški zbor *a cappella* – muški zbor + instrumentalna (glasovirska ili orkestralna) pratnja (5)
- muški zbor *a cappella* – mješoviti zbor *a cappella* (3)
- muški zbor *a cappella* – ženski zbor (1)
- muški zbor i orkestar – mješoviti zbor i orkestar (3)
- muški zbor i orkestar – mješoviti zbor, orkestar i glasovir (1)
- muški zbor, solo i orkestar – muški zbor, solo i glasovir (1)
- muški zbor *a cappella* – verzija za orkestar (*U boj!*; *Iztočna zora*).

Javljaju se samo četiri skladbe za mješoviti zbor: za taj je sastav izvorno uglazbljena *Oče naš* na Harambašićeve stihove i Varjačićeva *Crnogorski sbor* te dvije kao verzije i za muški i za mješoviti zbarski sastav (Preradovićeva *Molitva*; Harambašićeva *Živila domovina*), a tek su dvije skladbe namijenjene ženskome zboru (*Pjesma pravih Hrvatica* i *Ptičice*).

Osim kraćih skladbi, Zajc je „Kolu” posvetio i opsegom veće i složenije glazbene vrste (poput mise, kantate i maloga oratorija), što je svjedočilo o visokoj

u različitim glazbenim vrstama: kao solopopijevku (*Oče naš / Pater noster* op. 874; *Pobožna melodija / Pater noster* op. 1044 za sopran, gusle i harmonij), kao muški zbor (*Oče naš* op. 876; s posvetom „Kolu”), kao kantatu/oratorij (*Oče naš* op. 905 za sopran, alt, tenor, bas, mješoviti zbor, harfu, harmonij i orkestar; s posvetom „Kolu”), kao kantatu (*Pobožna kantata / Otče naš* op. 915 za bariton, muški zbor, harmonium i glasovir te gudački orkestar *ad libitum*; s posvetom PGD-u „Vijenac”) te naposljetku kao operu (*Oče naš* op. 1101a iz 1911.). Usp. Katarina Koprek, „Sakralna glazba Ivana Zajca”, u: *Ivan Zajc (1832-1914). Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi i šire u „dugom” 19. stoljeću = Ivan Zajc (1832-1914). Musical Migration and Cultural Transfers in the „Long” 19th Century in Central Europe and beyond*, ur. Stanislav Tuksar (Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2016), 136-144.

umjetničkoj razini toga ansambla i kompetencije njegovih pjevača i dirigenata da pristupe uvježbavanju i izvedbi zahtjevnijih vokalno-instrumentalnih djela. Među njima su: jedna misa (uz orgulje), zbarske skladbe *a cappella* (33), zborovi uz instrumentalnu pratnju – uz orkestar (9), glasovir (2) i orgulje (1); nadalje, tri velike kantate (*More* – „sinfonička glazbena slika”; *Molitva* – kantata za muški zbor i orkestar; *Iztočna zora* – „velika hrvatska kantata”), kantata u formi maloga oratorija (*Oče naš*) i „hrvatska glazbena slika” (*Dolazak Hrvata*); naposljetku, među orkestralnima izvorno je skladana orkestralna uvertira *Fest-ouverture*, dok se muški zbor *U boj!* javlja i kao orkestralna inačica, a *Poputnica Kola* u verziji za puhački orkestar.

Iako je Zajc većinu zbarskih skladbi posvećenih „Kolu” prvotno napisao za muški zbor, mješovitom zboru „Kola” namijenio je svoje najopsežnije djelo – *Veliku pobožnu kantatu u formi maloga oratorija na dva razdjela*; *S, A, T, B, soli i mješoviti zbor – Oče naš* op. 905, na tekst Augusta Harambašića. Riječ je o autorovoj posljednjoj skladbi posvećenoj „Kolu”.³⁸

U skladu s prevladavajućim glazbenim vrstama „male forme” jest i opseg većine skladbi, a gotovo trećinu čine djela manjega opsega, uključujući i njihove verzije: partiture 19 skladbi sadržavaju 3 do 4 stranice, 22 skladbe kreću se u rasponu od 6 do 19 stranica, 7 skladbi relativno je većega opsega (između 23 i 72 str.), a najopsežnija je skladba *Oče naš* (269 str.).

Datacija skladbi

Premda ih Zajc nije sustavno datirao, skladbe posvećene „Kolu” nastajale su tijekom trideset godina, od najranije iz 1866. do 1897., a prvih šest zbarskih skladbi posvećenih „Kolu” (nastalih u Beču) Zajc je uglazbio u kontinuitetu (od 1866. do 1869.). No i u godinama koje su slijedile autor je bio zaokupljen stvaranjem vokalnih skladbi za „Kolo” (i druga pjevačka društva), ali nije poznato je li nakon 1897. još neku skladbu posvetio „Kolu” (primjerice, u arhivu „Kola” sačuvana je skladba *Uskrsnuće Isusovo* iz 1900., doduše bez skladateljeve izravne posvete).

Skladbe s obzirom na ugođaj i sadržajnu motiviku

U vremenu koje je promoviralo hrvatsku riječ i aktualno društveno-političko ozračje u hrvatskim zemljama, prema tematici tekstnoga predloška zastupljene su herojske, domoljubne, domoljubno-lirske, lirske, ljubavno-lirske i refleksivno-lirske skladbe te mjestimice i one pastoralnoga i svečanoga ugođaja, potom napitnice plesnoga ritma (polke) i šaljive, kao i skladbe religioznoga sadržaja. Njihov je ugođaj i/ili tekstna/glazbena poruka – slično djelima sakralne provenijencije – Zajc nastojao istaknuti pojedinim obilježjima. Ona se prepoznaju iz

³⁸ Podatak o posveti u citiranoj knjizi *Popis skladbi Ivana Zajca* ne navodi Hubert Pettan.

naslova (ili iz opisa dodana naslovu) koje im je autor namijenio ili ih je preuzeo iz pjesničkoga predloška. Među njima su – tada još uvijek popularne – domoljubno-poticajne i akcijske, uglavnom ostvarene kao ritamski markantne zbarske popijevke:

- budnice (*U boj!*; *Ustaj, pomagaj!*; *Diži se iz sna!*; *Il slobodu ili smrt*)
- davorije (*Ustaj slavski rode*)
- poputnice (*Poputnica Kola / Nek se diže*; *Poputnica Kola / Kô grom nek pjesma ori*; *Na polazku u boj*; *Poputnica Nikole Jurišića*; *Bože živi*)
- himne (za posvetu društvenoga barjaka: *Za posvetu barjaka*)
- prigodne društvene pjesme (*Lovačka pjesma*)
- napitnice/polke (*Napitnica*).

Naposljetku, skladbe posvećene „Kolu” pokazateljima su tematskih smjernica koje se očituju u toj skupini Zajčevih djela. Raznovrсношću ugođaja i sadržajne (budničke, domoljubne, lirske, ljubavno-lirske, pastoralne, šaljive) motivike, one su sukus kasnijih skladateljevih preokupacija. Primjerom mogu biti i sporadične Zajčeve oznake te mjestimice i eksplicitni navodi uz pojedinu zbarsku skladbu: „eroični sbor”, dakle budnice (u dvjema skladbama) ili pak „lirični sbor” (u trima skladbama), dok se drugdje oni očituju iz naslova djela (kontemplativnost Preradovićevih stihova u *Molitvi* ili Ivana Trnskog u *Oče naš*).

Autori tekstnih predložaka

Odabir tekstnih predložaka u suglasju je s glazbom i pisanom riječi autorova doba, očitujući skladateljevu potrebu za aktualiziranjem onodobne kulturnopovijesne zbilje. Među trinaesticom autora stihova u toj su skupini djela radovi znamenitih hrvatskih pjesnika, starijih i mlađih Zajčevih suvremenika.

Kao autori stihova po jedne Zajčeve skladbe javljaju se Franjo Marković (*U boj!*), Ivan Vitez Trnski (*Oče naš*), Stjepan Širola (*Noćni zvuci*), Otton Prechtler (*Pozdrav brodaru*), Mirko Bogović (*Ustaj slavski rode*), Hugo Badalić (*Napitnica*), Lavoslav Vukelić (*Ustaj, pomagaj!*) i J. Predrag Djedovski (*Na polazku u boj*).

August Šenoa autor je teksta za dvije skladbe (*Dolazak Hrvata*; *Rugalica zaljubljenju starcu*), a Ivan Zahar za četiri (*Večer na Savi*; *Iztočna zora*; *Za posvetu barjaka*; *Pjevački savez*).

Najviše je skladbi nastalo prema stihovima sljedećih pjesnika: August Harambašić napisao je tekst za sedam Zajčevih skladbi – šest zbarskih djela pretežito herojskoga i domoljubnoga izričaja (*Diži se iz sna!*; *Živila domovina*; *Pjesma pravih Hrvatica*; *Il slobodu ili grob*; *Naša pjesma*; *Lahku noć*) i oratorij (*Oče naš*).

Petar Preradović autor je stihova za osam Zajčevih zbarskih skladbi (*Kad*; *Bože živi*; *Slijepac Marko*; *Dvije ptice*; *Zemaljski raj*; *U oči blagdana*; *Molitva*; *Ljubica*)

te za dvije vokalno-instrumentalne kantate (*Molitva; More*), što je (iznovice) potvrda o Preradoviću kao jednome od najomiljenijih pjesnika preporodnoga i (kasnijega) „Zajc-Kuhačeva” doba.³⁹

Naposlijetku, devet je kraćih skladbi nastalo prema stihovima Ljudevita Varjačića (*Poputnica Kola / Nek se diže; Poputnica Kola / Kô grom nek pjesma ori; Šumski čar; Crnogorac; Srcu; Pozdrav pjevačkim društvom; Lovačka pjesma; Poputnica Nikole Jurišića; Crnogorski zbor*).

Značenje i uloga „Kola” u kontekstu Zajčeva stvaralaštva i djelovanja i Zajčeva suradnja s „Kolom” u hrvatskim glazbenim (kulturnim) i općedruštvenim prilikama

Osim izravne povezanosti „Kola” i Zajčeva zbornoga stvaranja u užem smislu, što se ogledalo u nastajanju skladbi eksplicite posvećenih HPD-u „Kolo”, povezanost i/ili razina suradnje Zajca i „Kola” višestruka je i može se sagledati iz nekoliko aspekata.

Sudjelovanje „Kola” u izvedbama Zajčevih većih vokalno-instrumentalnih djela

Zajčeva suradnja s „Kolom” intenzivirala se izvedbama vokalno-instrumentalnih (i drugih) Zajčevih skladbi, a autorova intencija da „Kolo” sudjeluje u njihovim (često premijernim) i drugim izvedbama također se može držati svojevrsnom (neizravnom) posvetom u izvedbenom smislu.⁴⁰ Naime, osim na premijeri i u kasnijim predstavama opere *Nikola Šubić Zrinjski*, „Kolo” je sudjelovalo i u izvedbama drugih autorovih vokalno-instrumentalnih djela veće forme: glazbo-pjevane alegorijske drame *Prvi grijeh*, oratorija *Stabat Mater*,⁴¹ svečanoga himna *Te Deum* i religiozne kantate *Uskršnuće Isusovo* op. 939.

³⁹ Od 25 Preradovićevih pjesama/tekstova za kojima su posezali hrvatski skladatelji – prema navodu Lovre Županovića – osam je nadahnulo i Zajca za zbornu skladbu posvećenu „Kolu” (za 5 zbornskih i 3 vokalno-instrumentalna djela), odnosno Zajc je uglazbio ukupno 9 zborova na Preradovićeve stihove te općenito 34 raznovrsne vokalne i vokalno-instrumentalne skladbe (uključujući sve njihove inačice). Osim toga, Zajc je pjesniku u čast uglazbio muški zbor pod nazivom *Himna Preradoviću*. Usp. Lovro Županović, *Hrvatski pisci između riječi i tona* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1989), 25, bilj. 9.

⁴⁰ Krajačić, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 8.

⁴¹ O Zajčevu sakralnom opusu bilo je općenitih podataka u nekim priručnicima i pregledima hrvatske (crkvene) umjetničke glazbe, pa i u kratkim člancima, osobito o važnijim skladbama takve tematike. No, u novije su vrijeme objavljeni znanstveni radovi o nekim aspektima toga stvaralaštva, dotično o skladbama s nadahnućem u molitvi *Očenaša* (takvih je šest skladba različite glazbene vrste i izvodačkoga sastava, a dvije se od njih, koje je Zajc posvetio HPD-u „Kolo”, navode i u ovome tekstu), te o skladbi *Stabat Mater* iz pera autorice ovoga rada. Usp. Koprek, „Sakralna glazba Ivana Zajca”, 131-151; Rozina Palić-Jelavić, „Stabat Mater u glazbenom (umjetničkom autorskom) stvaralaštvu tijekom stoljeća s osobitim obzirom na glazbene prinose hrvatskih skladatelja”, u: *Zbornik radova XI. međunarodnog znanstvenog simpozija Pasijske baštine „Muka kao nepresušno nadahnuće kulture”*.

Sudjelovanje „Kola” u izvedbama Zajčevih skladbi u različitim prigodama (proslavama crkvenih blagdana, autorovih obljetnica i drugih svečanosti i društvenih slavlja)

Uobičajene su bile izvedbe sakralnih djela u prigodi proslave crkvenih blagdana, a u glazbeno-reproduktivnom životu grada glazbeno-liturgijskim slavljem isticao se, među inim, blagdan sv. Cecilije, zaštitnice glazbe, 22. studenog. Katkad su to bile proslave i drugih (crkvenih) blagdana obilježene prvim izvedbama (novih) autorovih (svjetovnih i sakralnih) djela, ne samo „Kolu” posvećenih skladbi. Naposljetku, „Kolo” je nastupalo i na drugim koncertima/svečanostima, najčešće uz članice i članove škole Glazbenoga zavoda.

Brojni su bili i koncerti/priredbe Zajcu u čast, obično prigodom proslava obljetnica autorovih rođendana ili njegova djelovanja, a katkad su to bila i spontana društvena, samoinicijativna „svečarska” slavlja, praćena i podoknicama, serenadama i bakljadama, tada uobičajenim načinima zabave, često obilježena poklonima i lovor-vijencima (kakav je „Kolo” uručilo Zajcu na premijeri *Zrinjskoga* 4. studenog 1876.). U tablici 4 izdvajaju se neka Zajčeva djela kao i prigode u kojima su ona bila izvedena, a ovdje se navode važnije proslave „obljetničarske” naravi:

- 11. svibnja 1880. za 25. obljetnicu umjetničkoga rada „Kolo” je Zajcu, nakon izvedbe *Pana Tvardovskog*, priredilo „sjajnu serenadu i bakljadu uz sudjelovanje vojničke glazbe” te otpjevalo nekoliko njegovih zborova (na inicijativu „Kola” tom mu je prigodom od svih hrvatskih pjevačkih društava uručen „krasan srebrni pokal sa pladnjem i poklopcem”);⁴² tim povodom društvo „Hrvatski dom”, koje je često surađivalo s „Kolom”, imenovalo je Zajca svojim počasnim članom (6. svibnja)⁴³
- 10. ožujka 1895., u povodu 25. obljetnice Zajčeva rada kao ravnatelja glazbene škole HGZ-a i 40. godišnjice umjetničkoga djelovanja, za predsjednikovanja Franje Arnolda u „Kolu” bio je održan koncert („Kolo” je otpjevalo *Crnogorac Crnogorki* [!] i *Šumski čar*)⁴⁴

Pasijska baština kajkavskih krajeva, Marija Bistrica 2016., ur. Jozo Čikeš (Zagreb: Udruga „Pasijska baština”; Općina Marija Bistrica; Nacionalno svetište Marije Bistrice, 2018), 266-319; Rozina Palić-Jelavić, „Korizmeni i/ili pasijski opus Ivana pl. Zajca (1832. – 1914.). U povodu 100. obljetnice skladateljeve smrti”, u: *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture. Pasijska baština Istre i Kvarnera, Pazin 2014. Zbornik radova X. međunarodnog znanstvenog simpozija Pasijske baštine, Pazin, 19.-22. 6. 2014.*, ur. Jozo Čikeš (Zagreb: Udruga „Pasijska baština”, 2016), 309-363.

⁴² Goglia, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 33.

⁴³ Usp. *Hrvatski dom: zabavnik hrvatske omladine*, sv. 4 (Zagreb: Djačko društvo Hrvatski dom, 1880), XV.

⁴⁴ Usp. Goglia, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 65. Ovdje valja objasniti sljedeće: Zajc je „Kolu” posvetio *Crnogorski sbor* op. 295/7 i *Crnogorac* op. 331, uglazbivši ih na (iste) Varjačićeve stihove, dok *Crnogorac Crnogorki* op. 418 (na tekst Gjura Jakšića) nema posvete „Kolu”.

- 25. travnja 1907. „Kolo” je priredilo koncert Zajcu u čast u proslavu njegova 70. rođendana i autorova 1000. opusa, a slavljju se pridružio i HGZ (izvodili su „glazbopjevanu dramu” *Prvi grijeh*)⁴⁵
- 21. siječnja 1912. „Kolo” je proslavilo 80. godišnjicu života Ivana Zajca, uz to obilježilo i 50. obljetnicu svojega djelovanja; proslava je održana na svečanoj matineji u dvorani „Hrvatskoga sokola”.⁴⁶

Zajčeve posvete „Kolu” za proslavu njegovih obljetnica

Osim koncerata i slavlja organiziranih Zajcu u čast, ne samo za autorova života nego i nakon njegove smrti,⁴⁷ Zajčeva povezanost s „Kolom” očitovale se u skladanju djela s posvetom za proslave obljetnica društva. Uostalom, Zajc je svoje orkestralno djelo *Jubilarna uvertira* ili *Fest-Ouverture zur 20-jährigen „Kolo” Jubileus*⁴⁸ skladao „Kolu” u čast 1882., no očito ne za izvedbu njegova orkestra (orkestar „Kola” djelovao je od 1875. do 1879., a 1882. djelovao je orkestar „Hrvatskoga sokola”, kojemu je dirigent bio Vjekoslav Klaić). U toj su „kolaškoj slavi” sudjelovala gotovo sva pjevačka društva, a pjevala se Zajčeva davorija *Živila Hrvatska*, inače prva Šenoina pjesma – poznata po početnim riječima prvoga stiha „Glasna, jasna” – koju je Zajc uglazbio 1874. (kao jednu od ukupno 16 skladbi na Šenoine tekstove). Valja napomenuti da su „Kolo” i „Hrvatski sokol” otpočetak bili institucije snažnoga nacionalnog poticaja. Godine 1868. bila je pokrenuta akcija za gradnju društvenoga doma „Kola”, no zgrada je dovršena 1884. Budući

⁴⁵ Zanimljivo je napomenuti da je Zajčev 1000. opus bila sakralna skladba *Te Deum (Tebe Boga hvalimo)* za mješoviti zbor i orgulje te da su tim povodom, a ujedno je to bilo i u povodu 70. skladateljeva rođendana i zahvale Bogu, bile organizirane trodnevne kulturne svečanosti. Tri se večeri (25., 26. i 27. travnja 1907.) izvodio *Prvi grijeh* – prema Zajčevu sudu, njegova najbolja skladba. Usp. „Listak. Jubilej Ivana pl. Zajca”, *Sveta Cecilija* 1 (1907), br. 3: 45; Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 95.

⁴⁶ „Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja”, 3; U., „Listak. ‘Kolo’ u počast maestru Iv. pl. Zajcu”, *Sveta Cecilija* 6 (1912), br. 2: 19-20.

⁴⁷ Primjerice, „Kolo” je obilježilo 10. obljetnicu Zajčeve smrti. Usp. Lujo Šafranek-Kavić, „Zajčeva spomenslava Kola. Ideja Zajčevoga muzeja”, *Obzor* (Zagreb), 29. 12. 1924., s. p. [3].

⁴⁸ U HR-ZMANSK-ZZ nalazi se autograf partiture (L 59; 72 str.); u HR-HGZ-Kolo nalaze se ruko-pisni primjerci/prijepisi dionica orkestralne skladbe u D-duru (sign. K-677) – *Fest-Ouverture zur 20. Jähr. Kolo Jubileum*. U tom su arhivu sačuvani prijepisi dionica svih glazbala, po nekoliko za svaki „pult”; one su pisane crnom tintom, a na mnogima su olovkom dopisana imena, pa čak i drugi datumi i godine (očito za kasnije izvedbe); na svakoj je dionici napisan isti tempo: „All° Modto Maestoso. Grandioso più tosto. Sostenuto”; sastav orkestra je sljedeći: „violino 1mo (5 primjeraka), violino 2ndo (4 primjerka), viola (2 primjerka), ‘čello’ (2 primjerka), basso, flauto, piccolo, clarinetto 1mo in B, clarinetto 2ndo in B, oboe, fagotto 1mo, corno 1mo in F, corno 2ndo in F, tromba 1mo in F, tromba 2ndo in F, trombon tenor, trombon basso, tuba, Oficleide [tuba in B olovkom!], tambour, gran cassa e piatti”; na kraju se nalazi datum i (nečitak) potpis prepisivača. Na zadnjoj stranici notnoga zapisa nekih dionica (viola, gran cassa, tambour i tromba 2ndo) crnom je tintom upisan datum: „25/5 882” te „26/5 882”, dakle 26. svibnja 1882. – što i jest vrijeme nastanka djela (u povodu 20. godišnjice „Kola”); no datumi zapisani olovkom na zadnjim listovima dionica (fagot, trombon tenor, tuba, trombon basso): „17/1 94, 26/1 94, 29/1 94” svjedoče o zacijelo ponovnoj izvedbi djela u siječnju 1894.

da se nakon ukinuća „Kola” dio njegove građe i dalje nalazio u arhivu sokolskoga društva, ta je građa, kao i kasnija dokumentacija, bila pohranjena u Hrvatskom športskom muzeju u Zagrebu.⁴⁹

Iz prethodnih redaka i tabličnoga prikaza (tablica 4) može se zaključiti o osobitoj Zajčevoj povezanosti s „Kolom” te o intenzitetu zajedničkoga djelovanja i međusobnoga utjecaja, kao i o repertoarnim smjernicama koje je „Kolo” uspostavilo i slijedilo. Kao što je to bio slučaj s mnogim pjevačkim društvima, u njegovu su se repertoaru nalazila novonastala, često prigodna ili njemu posvećena Zajčeva zborna djela, koja su tada bila poznata, popularizirana i općeprihvaćena. U svojim je nastupima „Kolo” „Zajčevim zborovima ne samo u Zagrebu, već i širom domovine a i izvan nje (Slovenija, Srbija, Češka) prodičio sebe, ono je pronijelo slavu hrvatske pjesme”.⁵⁰ Budući da je u dijelu njegova arhivskoga fonda sačuvano 99 Zajčevih skladbi, može se pretpostaviti da su se i one često izvodile, a ne samo „Kolu” posvećene skladbe, o čemu svjedoče posredni izvori (programi, plakati te napisi u periodici). Naposljetku, između 1883. i 1897. „Kolo” je izvodilo i druga, uglavnom njemu posvećena autorova zborna djela (*Molitva, More, Slijepac Marko, Diži se iz sna, Večer na Savi, Crnogorac Crnogorki* [!], *Bože živi, Ustaj pomagaj, Pozdrav brodaru, Himna Zvonimira, Ptičice, Il slobodu il smrt, Poputnica Kola, Hrvatskoj pjesmi, B’lgarska davorija, Diži se iz sna, Zemaljski raj, Hrvatski dom, Davorija, Šumski čar, Mornarska, U boj, Poputnica Nikole Jurišića, Zdravo kralju, Istočna zora, Curičica, Stabat Mater*).⁵¹

Sudjelovanje „Kola” u izvedbama kojima je ravnao Zajc

Daljnja suradnja „Kola” i Zajca odnosila se na Zajčevu dirigentsku djelatnost, dotično na izvedbe djela drugih skladatelja u kojima je sudjelovalo i „Kolo”. Primjerice, nakon smrti Gjüre Eisenhutha (1841. – 1891.) Zajc je dirigirao izvedbom Verdijeva *Requiem* 13. i 15. travnja 1891., na kojoj je sudjelovao zborni ansambl „Kola”⁵² (o čemu je bio obaviješten i Verdi, koji je Zajcu uputio brzojav).⁵³ Među ostalim važnim koncertima s djelima poznatih skladatelja kojima je ravnao Zajc spomenimo sljedeće: 26. ožujka 1888. – Antonín Dvořák: *Stabat Mater* (za četverospjev, mješoviti zbor i veliki orkestar) u Glazbenom zavodu pod ravnanjem

⁴⁹ O ostavštini „Kola” u HŠM-u usp. Klajzner, „Rasuta baščina”, 91, bilj. 48; Klajzner, „Ostavština Hrvatskog pjevačkog društva ‘Kolo’ u državnim arhivima”, 30-41.

⁵⁰ U., „Listak. ‘Kolo’ u počast mastru Iv. pl. Zajcu”, 20.

⁵¹ „Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja”, 3; Zeininger, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 210-267; Goglia, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 59-71.

⁵² Krajačić, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 8.

⁵³ „Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja”, 3.

Ivana pl. Zajca,⁵⁴ te ponovno 16. travnja 1889.,⁵⁵ 24. ožujka 1899. – Giuseppe Verdi: *Stabat Mater* (mješoviti zbor i orkestar).⁵⁶

Zajčeva promocija pjevača-solista članova „Kola”

Zajčevim se nastojanjem uspostavljala suradnja sa solistima-pjevačima koji su ujedno bili i aktivni pjevači „Kola” (Kristina Grahor, Marta Pospišil) te njihovo povezivanje sa solistima zagrebačke Opere (Tadej Lowczinski, Marko Vušković), a neki su nastupali kao solisti u Zajčevim djelima; primjerice, na koncertu proslave blagdana sv. Cecilije 1881. godine sudjelovali su Emma Dotti, Ivan De Negri, Pietro Vespasiani i Candido Prandi, a 1899. u Zajčevu *Te Deum* pjevala je Draga Kronfeld.⁵⁷

Zajčeva nastojanja u povezivanju „Kola” s drugim pjevačkim zborovima i društvima

Zajc je svojim angažmanom utjecao na povezivanje „Kola” s drugim pjevačkim zborovima, a osobito se to odnosilo na pjevačice i pjevače škole Glazbenoga zavoda, kojoj je bio ravnatelj. Ostvareno zajedništvo s „kolašima” i „kolašicama” očitovano se u izvedbama Zajčevih djela između 1873. i 1907. kojima je sâm ravnao (tablica 4 → *Istočna zora, Ruža i djevojka, Stabat Mater, Te Deum, Uskrsnuće Isusovo, Prvi grijeh*),⁵⁸ odnosno u sudjelovanju „Kola” i pjevačica/pjevača Glazbenoga zavoda za vrijeme Zajčeva ravnateljstva glazbenom školom u izvedbi Beethovenove *IX. simfonije* 27. travnja 1900. u dvorani „Hrvatskoga sokola”, pod ravananjem Antuna Stöckla.

Među pedesetak pjevačkih društava krajem 19. stoljeća ustanovila se praksa dobrih i međusobno podupirućih odnosa – sudjelovanjem u skupnim akcijama, nazočnošću proslavama – i u tim su prilikama, u prijateljskom ozračju, ona ostvarivala i zajedničke zbarske nastupe. Kao najangažiranije pjevačko društvo (ne samo zbog Zajčeve naklonosti), „Kolo” je osobito njegovalo prijateljske odnose. Štoviše, „Kolo” je „u skladu s rodoljubnim društvenim intencijama [...] 1874. potaknulo osnivanje Hrvatskoga pjevačkoga saveza [s održanom prvom

⁵⁴ Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 64; Lovro Županović, *Centuries of Croatian Music*, sv. 2 (Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, 1989), 162.

⁵⁵ Sudjelovali su Josipa Jamnicki, Marija/Mara Kiseljak, Ernest Cammarota, Stjepan Knežević te „mnogi diletanti, glazba 53. pukovnije, nekolicina članova kazališta i nekolicina članova hrvatskog pjev. društva ‘Kolo’”. Usp. Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 65.

⁵⁶ Sudjelovali su članovi „Kola” i orkestar HGZ-a. Usp. Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 87; Županović, *Centuries of Croatian Music*, sv. 2, 164.

⁵⁷ Usp. Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 55, 87.

⁵⁸ Slijedom naslovljenih djela usp. Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 46-47, 79-80, 85, 89, 87, 95.

skupštinom 1875., nap. R. P. J.]; dulje vrijeme – dok se Savez nije aktivirao – bilo je nosilac njegove djelatnosti, a kad bi ona zamrla, ‘Kolo’ bi je oživljavalo”.⁵⁹

Tomu je nedvojbeno pogodovala kompetitivna i uglavnom pozitivna atmosfera, kojoj je pridonosio i sâm Zajc. Kao središnja i sveprisutna glazbenička osobnost i neupitni autoritet na svim područjima glazbenoga života u Hrvatskoj, Zajc nije zanemarivao manje aktivna, manje poznata ili manje kvalitetna pjevačka društva, riječju, nije se vodio elitističkim načelom u njegovanju zbornice glazbe (doduše, stoga često i nauštrb umjetničke vrijednosti ostvarenih djela). Štoviše, u skladu s njihovim pjevačkim potencijalom i glazbenim postignućima, Zajc je nastojao gotovo svakome od djelujućih ansambala posvetiti i pokoju (barem jednu!) svoju skladbu (obično poputnicu, koračnicu, himnu ili pozdrav). Stoga je u poslovičnome nedostatku vremena posegnuo za istim tekstom Augusta Harambašića (*Naša pjesma*) na koji je skladao novu melodiju za himnu Hrvatskoga pjevačkog saveza (tablica 3); također, zacijelo je na traženje PD-a „Odjek” iz Zemuna načinio verziju zbornice skladbe *Molitva* op. 560b (na Preradovićeve stihove), već otprije posvećene „Kolu” (vidi bilj. 24).

Poznato je da je u Zajca bila izražena pedagoška crta i svijest o važnosti širenja zbornice i druge glazbe na svim izvedbenim razinama, u svim glazbenim središtima, dakle u svim mjestima gdje bi se pokazala potreba za takvom aktivnošću ili gdje su postojali odgovarajući uvjeti za njezinu pojavu. Među inim, i to ga je učinilo omiljenim zbornim skladateljem i uzorom, kojega su u glazbenom smislu gotovo epigonski slijedili i drugi autori, stvarajući zapravo u sjeni „vodje hrvatske i jugoslovenske sborske glasbe” (kao što je sâm o sebi zabilježio na autografima svojih obradba hrvatske himne op. 806b i op. 806c → tablica 3).

O odnosima među pjevačkim društvima

Valja napomenuti da je „Kolo”, kao uostalom i druga pjevačka društva, proživljavalo tijekom vremena određene krize i previranja, ne samo unutar društva⁶⁰ nego i u okviru Hrvatskoga pjevačkog saveza (ali tek u 20. stoljeću, 1930. godine).⁶¹

Društva su često sudjelovala u zajedničkim nastupima i akcijama; primjerice pri prijenosu posmrtnih ostataka Franje Krežme 2. studenog 1884. („Kolo”,

⁵⁹ Tomašek, „Kolo”, 352.

⁶⁰ Godine 1874. dio „kolaša” istupio je iz zbora i osnovao Hrvatsko tipografsko pjevačko društvo „Sloga”; potom se 1910. odvojilo 16 pjevača koji su 1911. osnovali društvo „Lisinski”; naposljetku, 1930. ponovno su se organizirali disidenti koji su, nezadovoljni politikom uprave, istupili iz društva i osnovali HKD „Napredak”.

⁶¹ Godine 1930. HPD „Kolo” istupa iz Hrvatskoga pjevačkog saveza; 1931. pristupa Južnoslavenskom pjevačkom savezu, a 1936. ponovno se učlanjuje u HPS. „To manevriranje bila je posljedica tadanjih političkih prilika i otpora što ga je HPS davao nastojanjima oko stvaranja integralnog jugoslovenstva.” Usp. Tomašek, „Kolo”, 352.

„Merkur”, „Sloga”) i u njegovanju tradicije i kulta sv. Ćirila i Metoda, o čemu se raspravljalo na glavnoj skupštini Hrvatskoga pjevačkog saveza 1893.; tada je, naime, zaključeno da bi svako „savezno” pjevačko društvo trebalo barem jednom godišnje prirediti koncert i svečanost u slavu slavenskih apostola, no toga su se dogovora držali samo „Kolo” i „Zora”, pa je koncert u slavu i čast sv. Ćirila i Metoda bio održan 1897. godine.

Unatoč tomu, javljali su se povremeno određeni antagonizmi, i to između najistaknutijih pjevačkih društava. Među njima su bili „Kolo”, „Merkur”, „Sloboda” i „Sloga”, a mogu se sažeti u prikazu odnosa: „Kolo” vs „Merkur”, „Sloboda” i „Sloga”.

Povod tomu bila je proslava 25. obljetnice Zajčeva djelovanja obilježena 25. ožujka 1895. Naime, „Kolu” je bilo zamjereno da nije sudjelovalo u „poklonstvenoj deputaciji saveznih društava” ni na banketu maestru u čast ni u svečanim predstavama u Narodnom kazalištu, već je – zajedno s Hrvatskim zemaljskim glazbenim zavodom – upriličilo posebnu svečanost i koncert u proslavu Zajčeva jubileja u suradnji s Glazbenim zavodom (tablica 4).⁶²

Rivalitet i osjećaj napetosti bio je zacijelo izraženiji u odnosima „Kola” i „Zore”, dok je primjerice „Zoru” i „Slobodu” „od vjkada vezao prijateljski saobraćaj”.⁶³ To se moglo spoznati iz zapisa o zbivanju na proslavi otkrivanja Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 26. lipnja 1893. (tablica 5), kojoj su nazočila oba društva, ali je „Kolo” „brojno najjače zastupano [...] ubralo sve lovorike i svu hvalu”.⁶⁴

Kako god, Zajc tomu nije pridonosio, barem ne svjesnim postupcima, niti je na to mogao utjecati. Štoviše, skladao je za njih djela sa zajedničkim posvetama (*More* i *Molitva* – za „Kolo” i „Slogu”), „Merkur” je angažirao zajedno s „Kolom” za važan nastup na premijeri *Zrinjskoga*, a „Zori” je posvetio velik broj skladbi, među njima i vrlo složenih i izvedbeno zahtjevnih djela. Dakako, znalo se i tada, a kasnije se opetovano isticalo: „Akoprem su u Hrvatskoj već bila nikla mnoga pjevačka društva, ‘Kolo’ je ostalo ipak Zajčevo mezimče – a Zajc ‘Kolu’ ljubimac.”⁶⁵

Hrvatska su se pjevačka društva u cjelovitosti svojega djelovanja – pa tako i dva najstarija, „Zora” i „Kolo” – međusobno podupirala u obilježavanju njima važnih obljetnica i slavlja, nastupajući katkad zajedno u punome članstvu ili pak šaljući svoja izaslanstva, te organizirajući povremene posjete i izlete (primjerice, 1872. „Kolo” je posjetilo „Zoru” u Karlovcu; 1874. „Zora” i „Kolo” bili su zajedno na

⁶² Ivan Haslinger, „Savez hrvatskih pjevačkih društava”, *Pjevački vjesnik* 2 (1906), br. 7: 110-112.

⁶³ Ivan Haslinger, „Prvo hrvatsko pjevačko društvo ‘Zora’ u Karlovcu”, *Pjevački vjesnik* 2 (1906), br. 9: 155.

⁶⁴ Ivan Haslinger, „Prvo hrvatsko pjevačko društvo ‘Zora’ u Karlovcu”, *Pjevački vjesnik* 2 (1906), br. 8: 131.

⁶⁵ „Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja”, 3.

izletu u Hrvatskom primorju). U tablici 5 navodimo neke datume i događaje u kojima su, uz druga društva, sudjelovali i „Kolo” i „Zora”.

Zajčeva suradnja sa zborovođama „Kola”

U svim aktivnostima „Kola” predmnijevalo se osobito zalaganje njegovih zborovođa u uvježbavanju i promociji programa, među inim i Zajčevih djela. Nakon prvih zborovođa – Slavoljuba Lžičara i Vilima Müllera (koji je vodio zbor od 1864. do 1866. i koji se povezuje s anegdotalnom Klaićevom pričom o Müllerovu navodnom odbijanju izvođenja „Kolu” posvećenoga Zajčeva zbora *U boj!*)⁶⁶ – za Zajčeva aktivnoga djelovanja u Zagrebu „Kolo” su vodili i drugi glazbenici (Emanuel Simm, Gjuro Eisenhuth, Milan Ključec, Nikola pl. Faller, Josip Florschütz, Ernest Schulz, Ivan Muhvić, Franjo Dugan st., Vilko Novak, Anton Anđel). Dakako, Zajčeva suradnja s „Kolom” bila je ne samo sa zborovođama nego i s predsjednicima i potpredsjednicima društva.

Suradnja Zajca i „Kola” u izdavačkoj djelatnosti

Zajčeva povezanost s „Kolom” očitovala se i u izdavačkoj djelatnosti. Budući da se „Kolo” bavilo i nakladništvom (objavljivalo je pjevački *Koledar*), ubrzo po svom osnutku objavilo je zborske skladbe (među inima i Zajčeve) u sveščićima pod nazivom *Milovan* (1863. prva tri sveska, 4. svezak 1872., 5. svezak 1873.), a 1894. objavilo je *Sbirku izabranih hrvatsko-slovenskih mužkih sborova*.⁶⁷

⁶⁶ Vidi tekst uz bilj. 17.

⁶⁷ Nikola Faller, ur., *Sbirka izabranih hrvatsko-slovenskih mužkih sborova* (Zagreb: HPD „Kolo”, 1894, ²1905).

PREDSJEDNICI „KOLA“ od 1862.—1922.:

Zlatarović Gjuro pl.
 Mrazović Mato pl.
 Krešić Mijo
 Makanec Milan Dr.
 Šaj Ferdo
 Žigrović-Pretočki Franjo pl.
 Vončina Ivan
 Krešić Milan
 Marković Franjo pl. Dr.

Arnold Franjo
 Kukuljević-Saksinski Božidar pl.
 Grahor Janko
 Rihtarić Gjuro Dr.
 Ivkanec Tomislav
 Turković Dragan barun
 Pilepić Rudolf
 Javand Ante Dr.
 Grinwald Ivo

Covanić Jurij Dr.

TAJNICI „KOLA“ od 1862.—1922.

Rihtarić Stjepan
 Benković Ivan
 Ivkanec Tomislav
 Vrbančić Fran Dr.
 Ožegović Martin
 Peklić Metel
 Zoričić Milovan
 Bušić Otmar
 Kontak Gjuro Dr.
 Šloser-Klekovski Ljudevit pl.
 Pliverić Stjepan

Kocian Samuel
 Prebeg Vladimir Dr.
 Grahovac Mirko Dr.
 Pilar Martin
 Gabrić Ivan
 Müller Ferdo Ž.
 Javand Ante Dr.
 Grinwald Ivo
 Boranić Josip
 Krajačić Ljudevit

Heberšold Kupa 22

BLAGAJNICI „KOLA“ od 1862.—1922.

Vinkler Ferdo
 Nossan Milan
 Krešić Milan
 Hondl Šandor
 Kopač Josip Dr.
 Sabljčić Eugen
 Eisenhuth Miroslav
 Concilia Antun
 Medić Ivan B.

Lux Ljudevit pl.
 Javand Hinko
 Zeininger Benko, st.
 Hribar Franjo
 Namorš Ivan
 Senčić Šime
 Jesenski Josip
 Turner Vjekoslav

Jug Kikoni 18

ZBOROVOĐE „KOLA“ od 1862.—1922.

Lžičar Slavoljub
 Müller Vilim
 Simm Emanuel
 Eisenhuth Gjuro
 (Ključec Milan)
 Faller Nikola pl.
 (Florschütz Josip Dr.)
 Schulz Ernest

(Muhvić Ivan)
 Dugan Franjo
 Novak Vilko
 Anđel Anton
 (Kačerovski Bogumil)
 Smodek Oskar
 Jozefović Oskar
Kumanar
Čapandopold

Zaključak

Zajc je cjelokupnim djelovanjem prema „Kolu”, kao i prema drugim pjevačkim društvima, a osobito svojim umjetničkim stvaranjem, pridonio repertoaru „Kola” potvrđujući ga u njegovoj misiji i ulozi nacionalnoga pjevačkog udruženja. Obilježavajući slavlja i prigode uvijek novim zbornim djelima, Zajc je reagirao na potrebe pojedinih ansambala, no „Kolo” je znakovitije od ostalih odredilo skladateljev zborni opus. Zajc je „Kolu” davao prvenstvo, zacijelo i zbog njihove početne suradnje iz 1866. i iznimna uspjeha zbornske skladbe *U boji*, od 1866./1867. do našega vremena, uz to i prve u dotadašnjem autorovu opusu s domoljubnim nabojem i „hrvatskim znakom”.

Poput drugih pjevačkih društava, „Kolo” je – nakon početnih godina i stvaranja repertoara s prevlašću zbornskih djela čeških skladatelja, na tragu slavenske uzajamnosti i poticanja otpora „pjesmom u narodu” protiv njegovih ugnjetača – i u razdoblju Zajčeve „zagrebačke” glazbeničke aktivnosti bilo čimbenikom domoljublja i nositeljem nacionalno-političkoga odgojnog djelovanja. U skladu s tim, repertoar „Kola” obilovao je domoljubnim skladbama (budnicama, davorijama i sl.), manifestirajući tako nacionalnu svijest, što se očitivalo i u nekim Zajčevim skladbama posvećenima „Kolu” (46), ali i u ostalim autorovim djelima koja je „Kolo” sabralo i čuvalo u svojem glazbenom arhivu (99). No, mijenjajući postupno svoje programske ciljeve od 1890-ih, „Kolo” je izraslo iz nacionalno-političke u nacionalno-kulturnu instituciju, težeći vlastitu kvalitativnu uzdizanju primarno umjetničkim nastojanjima. Riječju, budnice i davorije, omiljene nacionalno-političke zbornske višeglasne popijevke, česte na programima u početnim dvama desetljećima djelovanja „Kola”, ustupile su u 1880-ima i godinama koje su slijedile mjesto drugim skladbama, raznolike tematike, ugođaja i namjene. O tome svjedoče i Zajčeve skladbe posvećene „Kolu”, mnoge nadahnute pjesničkom misli znamenitih hrvatskih pjesnika poput Preradovića, Zahara, Harambašića i Šenoa. Naime, osim nepretencioznih, jednostavnih skladbi relativne vrijednosne razine u skladu s njihovim tekstnim predlošcima, u skupini „Kolu” posvećenih djela nalaze se i vrlo zahtjevna i umjetnički vrijedna ostvarenja. Njihovim se izvedbama, ne samo u onodobnoj Hrvatskoj nego i nastupima „Kola” u inozemstvu, predstavljala hrvatska zborna glazba. Štoviše, „Kolo” je sudjelovalo u svim važnim trenucima hrvatskoga kulturnog i društvenog života (od 1860-ih), pa tako i u svim relevantnim i/ili najvećim Zajčevim uspjesima: u glazbeno-scenskim izvedbama (opera *Nikola Šubić Zrinjski*), izvedbama autorovih zbornskih skladbi (*Šumski čar*, *Crnogorac*), odnosno u izvedbama većih vokalno-instrumentalnih sakralnih (*Stabat Mater*, *Prvi grijeh*, *Oče naš*, *Uskršnuće Isusovo*) i svjetovnih djela (*Iztočna zora*, *Mjesečina na moru*).

Zajčeva suradnja s „Kolom”, kao i suradnja „Kola” (i Zajca) s drugim pjevačkim društvima, odrazila se višestruko: s jedne strane u autorovim skladateljskim prinosima, a s druge u reproduktivnoj djelatnosti i promicanju zbornske umjetnosti i

međusobnoj potpori. Svojim glazbenim djelovanjem i popularizacijom zborskoga pjevanja među građanstvom – obrazovanjem pjevača i kulturno-obrazovnim uzdizanjem mladeži – „Kolo” je utjecalo na formativno sazrijevanje mladih intelektualaca (ne samo vlastitoga članstva), profilirajući tako i ukus publike, među inim, i izvođenjem Zajčevih ne samo „Kolu” posvećenih skladbi.

Popis akronima i kratica koje se rabe u tablicama i/ili tekstu

Akronimi	Kratice
APD – Akademsko pjevačko društvo	A – alt
GPD – Glazbeno pjevačko društvo	atgf – autograf
GZ – Glazbeni zavod	B – bas
HGZ – Hrvatski glazbeni zavod	Bar – bariton
HGZ-Kolo – notni arhiv HPD-a „Kolo” u knjižnici HGZ-a	L – libro/knjiga
HKD – Hrvatsko kulturno društvo	op. – opus
HORPD – Hrvatsko obrtničko i radničko pjevačko društvo	part. – partitura
HPD – Hrvatsko pjevačko društvo	prp. – prijepis
HPS – Hrvatski pjevački savez	rkp. – rukopis
HTPD – Hrvatsko tipografsko pjevačko društvo	sign. – signatura
NSK – Nacionalna i sveučilišna knjižnica	S – sopran
NZK – Narodno zemaljsko kazalište	T – tenor
OPHG HAZU – Odsjek za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti	tisk. – tiskano
PD – Pjevačko društvo	
PGD – Pjevačko i glazbeno društvo	
PHPD – Prvo hrvatsko pjevačko društvo	
PZHTD – Pjevački zbor Hrvatskog trgovačkog društva	
RPD – Radničko pjevačko društvo	
SHPD – Savez hrvatskih pjevačkih društava	
ZMANSK – Zbirka muzikalija i audiomaterijala Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu	
ZP – Zajčev popis skladbi	
ZZ – Zajčeva zbirka / Ostavština Ivana Zajca u NSK	

Tablica 1. Popis najstarijih pjevačkih društava (kronologijski)⁶⁸

1858.-1868. 1868.	„Društvo karlovačkih pjevača” → PHPD „Zora”	Karlovac
1858.	njemačko društvo „Esseker Liedertafel” → 1862. „Essegger Gesangsverein” prije nastalo (starije crkveno društvo) → „Esseker Kirchenmusikverein”	Osijek
1859./1860.	„Požeganer Liedertafel” → od 1860. „Požeško pjevačko društvo” (osnovao Vilim Just)	Požega
1861.	Pjevačko društvo (koje je inicirao F. K. Kuhač) – poslije nazvano „Kuhač”	Osijek
1861.	Glazbeno društvo – „Liedertafel Kranz” („Vijenac”) → od 1861. „Pijevni vijenac požeški”	Požega
1862.	HPD „Kolo”	Zagreb
1862.	GPD „ Skladnoglasje ” → od 1868. „ Vijenac ”, koji je nastavio tradiciju „Narodnoga ilirskoga skladnoglasja društva” iz 1839. (tijekom godina mijenjao je naziv)	Zagreb
1863.	HPD „Zvono”	Križevci
1863.	HPD „Sklad” → kasnije „Sklad-Preradović”	Đakovo
1864.	HPD „Preradović”	Našice
1864.	HPD „Slavulj”	Petrinja
1865.	PD „Sion” (djelovalo je kratko vrijeme)	Zagreb
1867.	HPD „Dunav”	Vukovar
1869.	HPD „Danica”	Sisak
1870.	HTPD „Sloga” → 1875. PD Zagrebačkih tipografa	Zagreb
1971.	HPD „Davor”	Slavonski Brod
1872.	PGD „Sloga”	Vinkovci
1872.	„Crkveno glazbeno društvo”	Zagreb
1873.	HORPD „Sloboda”	Zagreb
1874.	HPD „Jeka”	Samobor
1874.	PZHTD „Merkur”	Zagreb
1875.	HPD „Vila”	Varaždin
1876.	APD „Hrvatska lira”	Zagreb
1877.	HPD „Orao”	Zagreb
1877.	HPD „Lipa”	Osijek
1878.	HPD „Velebit”	Gospić

⁶⁸ Radi preglednosti, u tekstu i/ili tablicama rabe se akronimi koje navodimo u prilogu ovoga rada, a masno su istaknuta pjevačka društva kojima je Zajc posvetio najviše skladbi.

Tablica 2. Skladbe s posvetom HPD-u „Kolo” – nastale u Beču (6) – slijedom opusa

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
1.	<i>U boj!</i>	op. 182	1866.	Franjo Marković <i>U boj, u boj! mač iz toka braće...</i>	muški zbor	izvorni rukopis; atgf 15 str. kasnija datacija 29. 4. 1874. ZMANSK: sign. L 32
		op. 182a				op. 182a <i>U boj! Zadnji čas Zrinjskoga</i> ; atgf (zborska part.); 8 str. (skica) ZMANSK: sign. L 23
		op. 182b			orkestar	op. 182b (part.); „orig. part.” 16 str. ZMANSK: sign. L 28
		op. 182c				op. 182c <i>U boj (A guerra)</i> , nepotpuna part. s talijanskim tekstom; 15 str. ZMANSK: sign. L 114
		op. 478			muški zbor i orkestar	prp.; „15/7 1885.” (Fran Žnidaršić) litografrane dionice zbora HGZ-Kolo: sign. K-660 „U boj” za koncert priređen muški zbor i orkestar od Ivana p. Zajca op. 478 OPHG HAZU: sign. L 40

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
2.	<i>Večer na Savi</i>	op. 183	1867.	Ivan Zahar <i>Tihā noć je krila prostrla, skromno šumi Sava srebrna</i>	muški zbor uz glasovir (<i>ad libitum</i>) muški zbor 2 tenora 2 basa	atgf; 9 str. prva izvedba: češka „Beseda” i Hrvatsko društvo ZMANSK: sign. L 23 listopad 1867. 9 str. ZMANSK: sign. L 32 posveta: HPD „Kolo” izvedba: 9. 12. 1868. („Kolo”) op. 183b – tisk. skladba „Milovan”, knj. I, sv. IV, Zagreb: „Kolo”; 4 str. ZMANSK: sign. L 31 op. 426 – <i>An der Save</i> → <i>Večer na Savi</i> (za orkestar); 15 str. ZMANSK: sign. L 36 op. 987 – veliki muški zbor (glasovir dvoručno / glasovirni izvadak); ZP
	<i>Večer na Savi</i> (<i>Tiho, lahko</i>)	op. 183b				
	<i>An der Save</i>	op. 426				
	<i>Večer na Savi</i>	op. 987				

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
3.	<i>Kad</i> <i>Kad te vidim</i>	op. 207 op. 207b	1868.	Petar Preradović <i>Kad te vidim na prozoru, ja ugledam bijelu zoru iza mrkle noći tad; ali rijetko, rijetko kad</i>	muški zbor	izvedba: češka „Beseda” 6 str. ZMANSK: sign. L 23 op. 207b – muški zbor 15 str. ZMANSK: sign. L 32 „original manuskript” s posvetom „Kolu”; 5. 5. 1874. op. 207c – muški zbor uz četveropjev tisk. skladba kao op. 202: „Milovan”, sv. V, Zagreb: „Kolo” ZMANSK: sign. L 31
4.	<i>Izložna zora</i> <i>Hrvatska</i> <i>kantata</i>	op. 218a op. 218b op. 218c op. 1056		Ivan Zahar	bas solo, muški zbor i orkestar orkestar za pjevanje i glasovir bas solo, muški zbor i glasovir	Velika hrvatska kantata (ZP) obradba za orkestar; part. 46 str. ZMANSK: sign. L 28 ZP atgf; 30 str. ZMANSK: sign. L 114

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
5.	<i>Bože živi</i>	op. 232 op. 232a op. 232b	1869.	Petar Preradović <i>Bože živi blagoslovi svetu zemlju mili dom</i>	muški zbor	prvi hrvatski pučki zbor atgf; 3 str. ZMANSK: sign. L 32 prp. 26. 4. 1874. (sign. L 25) I. narodna hrvatska himna ZMANSK: sign. L 25 II. narodna hrvatska himna ZMANSK: sign. L 25
6.	<i>Pozdrav brodara</i> ⁶⁹	op. 296 op. 296a op. 296b op. 296c	1869.	Otton Prechtler <i>Haj ho... talas niše, lahor hujji, čun se ljulja sim i tam</i>	muški zbor bas i muški zbor bas i muški zbor bas, muški zbor i glasovir bas, muški zbor i orkestar	Beč, 1869. atgf; 15 str. ZMANSK: sign. L 32 op. 296a (ili 296/2) <i>Pozdrav brodara (Poesie musical)</i> atgf; 15 str. ZMANSK: sign. L 49 op. 296b op. 296c HGZ-Kolo: sign. K-687 „12./2. 72.”

⁶⁹ U HR-HGZ-Kolo, sign. K-687 sačuvani su: a) autograf partiture za muški zbor i bas; b) prijepis orkestralne partiture; c) prijepis dionica zbora (u više primjeraka). Na naslovnici autografa jedne verzije te zborske skladbe lirsko-domoljubne tematike stoji sljedeće: *Pozdrav brodara – Otton Prechtler, Primorski zbor (muški) sa basom solo op. 310 12/2 1872*. Taj navod i sačuvani primjerici dionica svjedoče da je riječ o kasnije nastaloj inačici skladbe, za koju je Zajc napisao i orkestralne dionice. Pitanje je, međutim, gdje je skladba nastala; iako nosi kasniji opus (prema kojemu bi to djelo nastalo u Zagrebu), Hubert Pettan navodi Beč i 1869. godinu, ali s kasnijom oznakom opusa; s druge strane, autograf sačuvan u arhivu „Kola” ima veći opus 310 i godinu 1872. (što također upućuje na to da je taj autograf pisan u Zagrebu). Takvih je primjera naknadnih autorovih zapisa na njegovim autografima – jer je gotovo svaku skladbu Zajc običavao (pre)pisati u barem dva primjerka, obično za neku drugu prigodu – velik broj. Pritom je često dodavao i (novu) posvetu. Usp. Pettan, *Popis skladbi Ivana Zajca*, 94.

Tablica 3. Skladbe s posvetom HPD-u „Kolo” – nastale u Zagrebu (40) – slijedom opusa (39 vokalnih i/ili vokalno-instrumentalnih + 1 orkestralna)

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
1 (7)	Poputnica Kola	op. 295/2 op. 351	1874.	Ljudevit Varjačić <i>Kó grom nek pjesma ori nam, za dom nek srca plamti plam!</i>	muški zbor + orkestar muški zbor	rkp./prp. HGZ-Kolo: sign. K-695 part. i dionice muškog zbora 31. 4. 1874. atgf part.; 3 str. ZMANSK: sign. L 12c
2 (8)	Šumski čar	op. 330 op. 353	1874.	Ljudevit Varjačić <i>Šumski čar blaži srca moga žar! Dolom potok tih romori...</i>	muški zbor muški zbor	* Zajc je 1874. bio izabran u odbor „Kola” te bio aktivan u inicijativi osnivanja SHPD-a, odnosno HPS-a ⁷⁰ atgf part.; 2 str. ZMANSK: sign. L 32
3 (9)	Crnogorac Crnogorski sbor	op. 331	1875.	Ljudevit Varjačić <i>Oj djevo, oj, ti uzornoj, tvoje srce ljubi...</i>	muški zbor	2. 2. 1875. 2. 5. 1871. kao mješoviti zbor atgf; 3 str. ZMANSK: sign. L 32

⁷⁰ „Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja”, 2.

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
4 (10)	<i>Srcu</i>	op. 332	1874.	Ljudevit Varjačić <i>Srce moje što si sjetno? Oj ne tuži, budi sretno!</i>	muški zbor	atgf; 3 str. ZMANSK: sign. L 32 isto: <i>Srcu</i> op. 451 – ženski zbor iz 1878., ali bez posvete „Kolu” op. 332b tisk. skladba; ZMANSK: sign. L 79
5 (11)	<i>Poputnica Kola</i>	op. 335a	1874.	Ljudevit Varjačić <i>Nek se diže, neka sije naš hrvatski dom!</i>	muški zbor	7. 4. 1874. atgf; 4 str. ZMANSK: sign. L 32 litografija part. i dionice muškog zbora HGZ-Kolo: sign. K-698
6 (12)	<i>Dolazak Hrvata</i>	op. 335b			puhački orkestar	op. 335b atgf; 12 str. („original part.”) ZMANSK: sign. L 28 HGZ-Kolo: sign. K-687
7 (13)	<i>Za posvetu barjaka</i>	op. 363	1875.	August Šenoa <i>Druga sledi drug, tam na topli jug</i>	tenor; bariton i bas solo muški zbor orkestar	16. 2. 1875. atgf; Hrvatska glasbena slika ZMANSK: sign. L 37
8 (14)	<i>Pjevački savez</i>	op. 367a	1875.	Ivan Zahar <i>Slavni stieže vijaj slavno triju boja krila svoja...</i>	muški zbor	himna zbora; 8. 4. 1875. atgf; 3 str. ZMANSK: sign. L 32
		op. 368	1875.	Ivan Zahar <i>S Velebita hrvatskoga gdje nam vile kolo vode...</i>	muški zbor	popievka za muški zbor 6. 4. 1875. atgf; 3 str. ZMANSK: sign. L 32

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
9 (15)	<i>Strossmayer misa</i> <i>Strossmeyer- misa</i>	op. 381	1875.	tekst <i>ordinarium missae</i>	2 tenora 2 basa muški zbor i orgulje	26. 7. 1875. atgf; 36 str. (nema posvete!) ZMANSK: sign. L 34 ali – u ZP: „C dur Missa” aranžirana za 2 tenora i 2 basa za Sl. pjev. društ. ‘Kolo’, za 2 tenora, bassi i orgulje”
10 (16)	<i>Rugalica zaljubljenu starcu</i>	op. 383		August Šenoa <i>Prema kući Mare mlade se u noći tajno krade, klimav starac kao jarac</i>	muški zbor i orkestar	glazbena slika – šaljiva atgf; 31 str. ZMANSK: sign. L 37 (Za „Kolo”)
11 (17)	<i>Pozdrav pjevačkim družtvom</i>	op. 385	1875.	Ljudevit Varjačić <i>Zdravo druži mili i predragi sad u pjesmi...</i>	muški zbor	21. 6. 1875. atgf; 1 + 6 str. ZMANSK: sign. L 32
12 (18)	<i>Lovačka pjesma</i>	op. 398	1876.	Ljudevit Varjačić <i>Mi smo braćo srca čila, lovac vodi život blaž...</i>	muški zbor	22. 11. 1876. atgf; 1 + 6 str. ZMANSK: sign. L 32
13 (19)	<i>Poputnica Nikole Jurišića</i> <i>Poputnica Jurišića</i>	op. 407 op. 407a op. 407b		Ljudevit Varjačić	muški zbor muški zbor i orkestar	atgf; 8 str. ZMANSK: sign. L 67 ZP: „Poputnica Jurišića, za kolo”

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
14 (20)	<i>Ustaj slavski rode</i>	op. 415	1877.	Mirko Bogović <i>Ustaj, ustaj slavski rode i duboki san svoj stresi</i>	muški zbor	20. 5. 1877. atgf; 4 str. ZMANSK: sign. L 32 „Pučka davorija. Za 'Kolo' Zagreb”
15 (21)	<i>Napitnica</i> (Polka)	op. 487		Hugo Badalić <i>Kucnimo! Prva časa našem domu, njemu pjesme prvi glas!</i>	muški zbor	atgf; 4 str. ZMANSK: sign. L 32 priložen tekst: Badalićev rkp.
16 (22)	<i>Jubilejna uvertura</i> <i>Fest-ouverture zur 20. Jähr. Kolo Jubileum</i> <i>Fest-ouverture – za orkestar Kola</i> <i>Ouvertura 20 godišnjici Kola</i>	op. 514	1881.- 1883.		orkestar 33 ork. dionice	jedina orkestralna skladba – u povodu 20. obljetnice „Kola” atgf; 72 str. izvedena je 20. 5. 1882., tj. za 20. obljetnicu „Kola” (skladba očito nije bila namijenjena izvedbi društvenoga orkestra „Kola” jer je on tada već prestao djelovati) ⁷¹ ZMANSK: sign. L 59 rkp./prp. u: HGZ-Kolo: sign. K-677

⁷¹ Usp. Zeininger, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 188.

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
17 (23)	<i>Ustaj, pomagaj!</i>	op. 544	1883.	Lavoslav Vukelić <i>Hrvatski mladjan sine, ustani, ustaj, pomagaj, braća ginu</i>	muški zbor	atgf (dijelom); 16 str. ZMANSK: sign. L 51 litografrane dionice HGZ-Kolo: sign. K-674 ZP: „eroični zbor za Kolo”
18 (24)	<i>Diži se iz sna!</i>	op. 546	1884.	August Harambašić <i>Diži se iz sna, junački rode, dok je ne dobi evo ti zore</i>	muški zbor	25. 5. 1884. atgf; 19 str. ZMANSK: sign. L 51 ZP: „eroični zbor za Kolo” 1883.
19 (25)	<i>Il slobodu ili smrt</i>	op. 547	1884.	August Harambašić <i>Ustaj robe, strgni lance, il' će tebe robstvo strti!</i>	muški zbor	23. 5. 1884. atgf; 14 str. ZMANSK: sign. L 51 »pjesma Huga [!] Harambašića”
20 (26)	<i>Slijepac Marko</i>	op. 548 op. 559		Petar Preradović <i>Slijepac Marko put zelenih gora uputi se iz dolina mora</i>	muški zbor	atgf; 15 str. ZMANSK: sign. L 51 ZP: Primorski zbor „Za Kolo” op. 559; 4 str. ZP: „2i [drugi] kratki zbor”
21 (27)	<i>Dvije ptice</i>	op. 550a op. 550c		Petar Preradović <i>Zabludila morska ptica u daljine kopne zemlje</i>	muški zbor	atgf; 4 str. ZMANSK: sign. L 51 ZP: „lirični zbor za Kolo” op. 550c – tisk. skladba ZMANSK: sign. L 79

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
22 (28)	Zemaljski raj	op. 550b op. 550d		Petar Preradović <i>U daljinu miso leti, vidja joj se tamo kraj</i>	muški zbor	atgf; 4 str. ZMANSK: sign. L 51 ZP: „lirični zbor za Kolo” op. 550d – tisk. skladba ZMANSK: sign. L 79
23 (29)	U oči blađana	op. 551		Petar Preradović <i>Oj blag je večer to</i>	muški zbor	atgf; 3 str. ZMANSK: sign. L 51 „lirični zbor za Kolo” op. 1094 za ženski zbor atgf; 4 str.; posvećeno „Gl. Zavodu u Zagrebu” ZMANSK: sign. L 81a
24 (30)	Molitva	op. 560 op. 560a op. 560b	1884.	Petar Preradović <i>Oče dobri svemogući u kojega svetoj ruci sva su carstva, svi su puci...</i>	muški zbor i orkestar mješoviti zbor, orkestar i glasovir	op. 560a op. 560b atgf; 23 str. 6. 6. 1884. (1884. utemeljen je ženski „gospojinski” zbor) ZMANSK: sign. L 53 arhiv HPD-Kolo: sign. K-658 a) rkp./prp. part. muškog zbora b) litografija – dionice TTBB

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
25 (31)	Kraljevka	op. 570		<i>Bože živi, čuvaj Bože kralja našeg i naš dom...</i>	muški zbor	Zajčeva bilješka/posveta: „= / za porabu slavnomu pjevačkomu društvu Kolo u Zagrebu i tako dalje” Z. „Sastavio Zajc” (Gott erhalte) ⁷² atgf; 3 str. ZMANSK: sign. L 51 u katalogu „Kola” navodi se naslov <i>Kraljevka</i> atgf part. + litografrane dionice muškog zbora (rkp.) s naslovom „Kraljevska”; 3 str. HGZ-Kolo: sign. K-656
26 (32)	Ptičice	op. 591	1885.	<i>Ptičice goru prejetale, ispod gore u to polje pale</i>	ženski zbor	5. 1. 1885. atgf; 9 str. ZMANSK: sign. L 51
27 (33)	Molitva	op. 639	1889.	Petar Preradović <i>Oče dobri svemogućí...</i>	muški zbor i orkestar	21. 6. 1889. velika kantata, 64 str. ZMANSK: sign. L 55 ZP: „Za Kolo”
28 (34)	More	op. 641	1889.	Petar Preradović <i>More divno, more sveto, ti pred nam se činiš eto</i>	muški zbor i orkestar	3. 7. 1889. velika kantata „Sinfonička glazbena slika” atgf; 65 str.; posveta „Slogi” ZMANSK: sign. L 55 Ali! ZP: „Za Kolo i Slogu” * zajednička posveta: HPD-u „Kolo” i HPD-u „Sloga” HGZ-Kolo: sign. K-682 litografija – tisk.: bas II i glasovir; tenori i basi; „Zagreb I/XI. 909. Ernest Puszth „Vlasništvo Sloge”

72 Pettan, *Popis skladbi Ivana Zajca*, 144.

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
29 (35)	<i>Ljubica</i>	op. 647	1889.	Petar Preradović <i>U livadi zelenoj... sklonjen svietu nepoznat, stase cvietak ljubica</i>	muški zbor	4. 9. 1889. atgf; 3 str. atgf; HGZ-Kolo: sign. K-689 ZMANSK: sign. L 51 ZP: „Za Kolo”
30 (36)	<i>Crnogorski sbor</i>	op. 689	1875.	Ljudevit Varjačić <i>Oj djevo, oj, ti uzornoj, tvoje srce ljubi...</i>	B (bar), mješoviti zbor, orkestar	30. 5. 1890. 2. 7. 1870. mješoviti zbor atgf; 15 str. ZMANSK: sign. L 78 30. 5. 1890.
31 (37)	<i>Noćni zvuci</i>	op. 872	1897.	Stjepan Širola <i>Nojca pade sve je tiho, svuda blagi tihni mir...</i>	muški zbor	22. 3. 1897. atgf; 7 str. ZMANSK: sign. L 81 ZP: „Za Kolo” hrvatska kantata „Nojca pade” litografija/rkp. dionice TTBB HGZ-Kolo: sign. K-690
32 (38)	<i>Na polazku u boj</i>	op. 875	1896.	J. Predrag Djedovski <i>Oj ne placi majko, sinak tvoj u slavni kreće boj</i>	muški zbor	29. 11. 1896. poputnica rkp./prp; 5 str. HGZ-Kolo: sign. K-683 ZP (nema u ZMANSK) potpis: pseudonim (ime i prezime autora nepoznato)

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
33 (39)	Oče naš	op. 876	1897.	Ivan Vitez Trnski pjesnička inačica molitve <i>Oče naš, koji jesi gore u nebesi, Oče naš, nek se svuda poje sveto ime tvoje...</i>	muški zbor solisti SATB, zbor i orkestar	16. 4. 1897. 7 str. HGZ-Kolo: sign. K-713 (atgf part. muškog zbora) posveta: „Hrvatskomu slavnomu pjevačkomu društvu ‘Kolo’ u Zagrebu za slavni hrvatski Pjevački savez hrvatskih i jugoslavjanskih slavnih pjevačkih društva posvjecuje skladatelj” na kraju: „kopija manuskripta... U Zagrebu 17/4 897” ZMANSK: sign. L 81 ZP: „Za Kolo”
34 (40)	Živila domovina	op. 880 op. 880a op. 880b	1897.	August Harambašić <i>Tko je Hrvat, sokol sivi nek se k nam u kolo hvata</i>	muški zbor mješoviti zbor	27. 5. 1897.; 28. 5. 1897. dvije part. (ista glazb. građa) 880a – atgf; 4 str. – za HPS 880 b – atgf; 4 str. – za „Kolo” ZMANSK: sign. L 81a
35 (41)	Pjesma pravih Hrvatice	op. 881	1897.	August Harambašić <i>Složimo se, sestre mile na čast naše otadžbine</i>	ženski zbor	21. 6. 1897. atgf; 11 str. ZMANSK: sign. L 81a ZP: „za muški zbor” [!]
36 (42)	Lahku noć	op. 882	1897.	August Harambašić <i>Lahku noć! Već cilim svietom širi sanak svoju moć</i>	muški zbor	litografrane dionice HGZ-Kolo: sign. K-675 7. 6. 1897. atgf; 7 str. ZMANSK: sign. L 81

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
37 (43)	<i>Nаша pjesma</i>	op. 883	1897.	August Harambašić <i>Nаша pjesma je hrvatska! Kao čista gorska česma što rominja i žubori</i>	muški zbor	24. 6. 1897. 8 str. ZMANSK: sign. L 81 „Koncertni m. zbor domoljubno-herojski” op. 884 <i>Nаша pjesma</i> kao himna (muški zbor, 7 str.) = nova skladba na isti tekst, ali posvećena HPS-u, 22. 6. 1897. (sign. L 81) ZP: Za Pjevački savez
38 (44)	<i>Oče naš</i>	op. 905	1897.	August Harambašić parafraza molitve <i>Oče naš, o Bože svemogući, koji jesi gore na nebesih...</i>	solisti SATB mješoviti zbor i orkestar	18. 10. 1897. 269 str. najopsežnija skladba posvećena „Kolu” velika pobožna kantata u formi maloga oratorija na dva razdjela atgf zbornice part./knjige ZMANSK: sign. L 96 HGZ-Kolo: sign. K-664 orkestralna part. – na naslovnici stoji zapis: „Gore rečeni Očće naš skladao sam za slavno hrvatsko pjevačko društvo ‘Kolo’ u Zagrebu... 31. listopada 897.”; na kraju: „kopija manuskripta skladao Ivan pl. Zajc opus 905. U Zagrebu, 22/10 897” ⁷³

⁷³ Iz navedene je bilješke očita posveta i datacija skladbe; te podatke, međutim, ne navode kasniji istraživači i pisci o Zajcu (Hubert Pettan ne navodi Zajčevu posvetu „Kolu”, a kao datum bilježi 18. 10. 1897., dok Milan Zjalić navodi godinu 1889.). Usp. Pettan, *Popis skladbi Ivana Zajca*, 202; Milan Zjalić, „Ivan pl. Zajc”, *Sveta Cecilija* 5 (1911), br. 10-11: 73.

Broj	Naslov	Opus	Godina	Autor teksta i početni stihovi	Izvođački sastav	Napomene
39 (45)	<i>Molitva</i>	op. 964	s. a.	Petar Preradović	dvoglasni zbor	atgf; 4 str. ZMANSK: sign. L 96
40 (46)	<i>Hrvatska Hymna</i> „ <i>Liepa naša Domovino</i> ”	op. 806 op. 806a op. 806b op. 806c	1892.	<i>Oče dobri svemogući...</i> Antun Mihanović	mješoviti zbor mješoviti zbor i orkestar mješoviti zbor i glasovir muški zbor <i>a cappella</i>	op. 806a atgf; skica ZMANSK: sign. L 81a; L 78 atgf – op. 806b / op. 806c „... Ivan pl. Zajc vodja hrvatske i jugoslavenske sborske glasbe” (Zajčev zapis na naslovnoj stranici) obradba hrvatske himne „za 30 godišnjicu slavnog pjevačkog društva ‘Kolo’ u Zagrebu mjesec listopad g. 1892. sastavio i udesio za mješoviti zbor i orkestar Ivan pl. Zajc” HGZ-Kolo: sign. K-678 litografrane dionice orkestra i mješovitog zbora („po napjevu Runjanina udesio...”)

Tablica 4. Sudjelovanje „Kola” u izvedbama Zajčevih djela u pojedinim prigodama (kronologijskim slijedom izvedbe)

Naslov Izvođački sastav Glazbena vrsta	Proslava blagdana sv. Cecilije	Proslava autorovih obljetnica i drugih svečarskih prigoda	Ostala događanja, koncerti i priredbe
<i>U boj!</i> muški zbor			14. siječnja 1867. (prva) izvedba u Zagrebu
<i>Misa</i> (D-dur) ⁷⁴	22. 11. 1871. svečana misa u crkvi sv. Marka – izvedba: Zajčeva <i>Misa</i> ; koncert HGZ-a (učenici i društveni orkestar)		
<i>Bože živi</i> mješoviti zbor i orkestar			22. 11. 1871. svečani koncert u kazalištu; Zajčev „Dvostruki kor” – vjerojatno je riječ o <i>Bože živi</i> op. 232 iz 1869. na Preradovićeve stihove („Kolo” i uč. pripravnici i učenice GZ-a)
<i>Istočna zora</i> kantata za solo bas, muški zbor i orkestar <i>U slavu Mažuranića</i> kantata <i>Mjesečina na moru</i> mješ. zbor, 2 vl, vla, cello, cbass, 2 fl, oboe, clar, klavir, orgulje	21. 11. 1873. svečani koncert u zagrebačkom kazalištu – izvedba Zajčevih djela (sudjelovanje „Kola”, više glazbenika, diletanata, članova Opere i kazališnoga orkestra i učiteljskih pripravnika) ⁷⁵		

⁷⁴ Prema citiranom tekstu Gogle – u kojem se navodi podatak o naslovu i tonalitetu mise – misa je nastala 1871. ili ranije; međutim, mise u tom tonalitetu (D-dur) nema ni u Zajčevu popisu skladbi ni u popisu Zajčevih djela, pa nije jasno o kojoj je zapravo misi riječ (ili je to možda lapsus pisca). Goglea, *Hrvatski glazbeni zavod*, 44.

⁷⁵ Goglea, *Hrvatski glazbeni zavod*, 46.

Naslov Izvođački sastav Glazbena vrsta	Proslava blagdana sv. Cecilije	Proslava autorovih obljetnica i drugih svečarskih prigoda	Ostala događanja, koncerti i priredbe
<p>Pijev hrvatskih djaka muški zbor</p> <p>Istočna zora velika kantata za bariton, muški zbor i orkestar</p>			20. 10. 1874. svečani koncert u zagrebačkom kazalištu (GZ i „Kolo”, solist Alfred Šiffer) u povodu svečanoga otvorenja Zagrebačkoga sveučilišta ⁷⁶
<p>Himna hrv. djaka muški zbor uz pratnju orkestra</p> <p>Velika poputnica dvostruki mješoviti zbor uz orkestar</p>	23. 11. 1874. svečani koncert u NZK-u uz sudjelovanje „Kola” ⁷⁷		
<p>Nikola Šubić Zrinjski opera solisti, zbor i orkestar</p>			4. 11. 1876. sudjelovanje na premijeri (uz zbarski ansambl Opere i članovi HPD-a „Kolo” i HPD-a „Merkur”); i u kasnijim izvedbama opere
<p>Mjesečina na moru (<i>Poesie musicale</i>) mješoviti zbor, gudački kvartet, harmonij, klavir, flauta, oboa, klarinet, fagot, rog</p>	23. 11. 1877. veliki koncert u proslavu blagdana sv. Cecilije – sudjelovanje „Kola” ⁷⁸		

⁷⁶ Goglia, Hrvatski glazbeni zavod, 47.

⁷⁷ Goglia, Hrvatski glazbeni zavod, 47.

⁷⁸ Goglia, Hrvatski glazbeni zavod, 52.

Naslov Izvođački sastav Glazbena vrsta	Proslava blagdana sv. Cecilije	Proslava autorovih obljetnica i drugih svečarskih prigoda	Ostala događanja, koncerti i priredbe
Largo Finale iz opere <i>Adelia</i> za sopran, tenor, bariton, bas, mješoviti zbor i orkestar za dva soprana, bariton i bas, mješoviti zbor i orkestar	21. 11. 1881. V. društveni koncert u proslavu sv. Cecilije – sudjelovanje „Kola” i opernih pjevača ⁷⁹ isti program: 19. 12. 1881.		
Finale iz opere <i>Adelia</i> kvintet s mješovitim zborom i orkestrom	23. 11. 1883. VI. društveni koncert u proslavu sv. Cecilije – „Kolo” i operni pjevači ⁸⁰		
<i>Šumski čar</i> muški četveropjev <i>Crnogorac</i> <i>Crnogorki</i> [!] muški četveropjev <i>Ruža i djevojka</i> ženski zbor		10. 3. 1895. koncert u povodu 25. obljetnice Zajčeva rada kao ravnatelja glazbene škole Zavoda i 40. godišnjice njegova umjetničkoga djelovanja (sudjelovalo „Kolo” i učenice GZ-a) ⁸¹	
<i>Himna u slavu sv. Cecilije</i> alt, mješoviti zbor i orkestar			22. 11. 1895. svečani koncert uz sudjelovanje „Kola” – solistica Gabriela Horvat ⁸²

⁷⁹ Goglia ne daje podatke o nadnevku koncerta, a Zeininger navodi 21. studenog. Usp. Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 55; Zeininger, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 172.

⁸⁰ Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 57.

⁸¹ Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 79-80.

⁸² Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 80.

Naslov Izvođački sastav Glazbena vrsta	Proslava blagdana sv. Cecilije	Proslava autorovih obljetnica i drugih svečarskih prigoda	Ostala događanja, koncerti i priredbe
Stabat Mater solisti, zbor i orkestar			12. 4. 1897. koncert posvećen biskupu Juliju Drohobeczkom; solisti: Ema Siebenschein, Marija Glivarec, Rikard Hofer, Eduard Aschenbrener i muški pjevački zbor „Kola” pod ravnanjem Ivana Zajca ⁸³
Te Deum alt solo, mješoviti zbor, orkestar			24. 3. 1899. duhovni koncert GZ-a uz sudjelovanje „Kola” ⁸⁴
Uskrснуće Isusovo religiozna kantata solisti (S, T, Bar), mješoviti zbor i orkestar			14. 12. 1900. koncert GZ-a (uz učenice i učenike GZ-a sudjelovali su i članovi HPD-a „Kolo”)
Stabat Mater oratorij solisti, zbor, orkestar ulomci br. 1, 8, 9			10. 4. 1901. koncert GZ-a u dvorani „Hrvatskoga sokola” ⁸⁵
Prvi grijeh opera		25. 4. 1907. svečani koncert u zagrebačkom kazalištu koji je priredilo „Kolo” Zajcu u čast proslave njegova 70. rođendana i 1000. opusa; sudjelovali su i učenici GZ-a ⁸⁶	

⁸³ Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 85.

⁸⁴ Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 87.

⁸⁵ Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 89.

⁸⁶ Goglia, *Hrvatski glazbeni zavod*, 95.

Naslov Izvođački sastav Glazbena vrsta	Proslava blagdana sv. Cecilije	Proslava autorovih obljetnica i drugih svečarskih prigoda	Ostala događanja, koncerti i priredbe
<i>Oče naš</i> pobožna kantata u formi maloga oratorija solisti (SATB), mješoviti zbor i orkestar		21. 1. 1912. svečana matineja u čast 80-godišnjice rođenja Ivana pl. Zajca u velikoj dvorani „Hrvatskoga sokola“; ⁸⁷ u toj je godini „Kolo“ obilježilo 50. obljetnicu svojega djelovanja (1862. – 1912.) ⁸⁸	

Tablica 5. „Kolo” i „Zora” na zajedničkim događanjima

1. 6. 1884.	<p>Proslava 25. godišnjice PHPD-a „Zora” u Karlovcu (predsjednik <i>Zore</i> Janko Modrušan)</p> <p>1. lipnja – bila su nazočna 24 „vanjska” pjevačka društva i 400 pjevača, a na glazbenoj zabavi do 3000 ljudi; na toj je proslavi (od 10 glazbenih točaka) izvedeno 5 Zajčevih skladbi</p> <p>I. dio: 2. <i>Zori. Hymna o 25. godišnjici</i> (pjevala su sva prisutna društva) 6. <i>Slavospjev</i> (pjevala su sva prisutna društva)</p> <p>II. dio: 2. Romanca iz opere <i>Nikola Šubić Zrinjski</i> (izveli bariton Ivan Benić i članovi „Zore” uz orkestar) 3. <i>Mač Zrinjskoga</i> (izvela „Zora”) 4. <i>U boj</i> (pjevala su sva prisutna društva i orkestar)</p>
2. 6. 1884.	<p>2. lipnja – svečanost; sjednica „Saveza” pod predsjedanjem Ivana Zahara (pozdravno slovo: Franjo Marković, predsjednik „Kola”); brzojavi, čestitke (predsjednika slavjanskoga pjevačkog društva u Beču dra Lenocha; brzojav biskupa Strossmayera); izlet u Dubovac</p>

⁸⁷ Skladbu, koju je Zajc posvetio „Kolu”, izvelo je 100 pjevača i pjevačica, orkestar Kr. domobranske glazbe sastavljen od 50 članova, uz pratnju harmonija (Ernst Krauth) i harfe (Vladimir Frank); sudjelovali su solisti Hrvatske opere Kristina/Krista Grahor (sopran), Marta Pospišil, inače „kolašica” (alt), Tadeusz Lowczynski (tenor) i Marko Vušković (bariton); društveni zborovođa bio je Anton Anđel. Usp. Goglia, *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo”*, 109.

⁸⁸ „Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja”, 3.

21. 5. 1893.	<p>Koncert uz posvetu Zorin-domu okupila su se zagrebačka pjevačka društva („Kolo”, „Sloboda”, „Merkur”, „Sloga”) te „Javor” iz Jaske, kao i izaslanstva pjevačkih društava iz drugih gradova; dočekao ih je Janko Modrušan te gradonačelnik Karlovca Janko Stancer; „Zora” je pjevala misu; održana je i glavna godišnja Skupština Saveza HPD-a (pod predsjedanjem Franje Arnolda); pučka svečanost, tombola i koncert (pjevala su sva pristigla društva <i>Himnu k otvorenju Zorin-doma</i> Ivana Zajca na tekst Jovana Sundečića)</p>
26. 6. 1893.	<p>Otkrivanje Gundulićeva spomenika u Dubrovniku sudjelovanje „Kola” i izaslanstva „Zore”</p>
28. 6. 1896.	<p>Proslava posvete barjaka PD-a „Jadranska vila” (organizacija: HPS) svečana matineja u dvorani Kr. realne gimnazije na Sušaku; <i>Potpourri</i> iz opere <i>Nikola Šubić Zrinjski</i> (složio August Remec); tamburaški zbor „Jadranske vile”; izvedba Zajčeve skladbe <i>More</i>; pjevaju: „Danica”, „Jadranska vila”, „Kolo”, „Primorski Hrvat”, „Sklad”, „Sloga” i „Zora”, uz pratnju orkestra ces. i kra. pješa. pukovnije bana Jelačića br. 79 (dirigent: Nikola pl. Faller)⁸⁹</p>
16. 8. 1901.	<p>Proslava 40. godišnjice „Kola” u Zagrebu u Hrvatskom zemaljskom kazalištu sudjelovala su sva pjevačka društva; „Zora” je izvela Novakovu himnu <i>Hrvatskoj pjesmi</i> sa Zorinim geslom „Pjesmom za dom” (zborovođa Đuro Bach)</p>
2. – 5. 6. 1906.	<p>Proslava 10. godišnjice i posvete barjaka PD-a „Odjek” u Zemunu Duhovska nedjelja posvećena „Odjekovoj” slavi; bila su nazočna mnoga pjevačka društva; „Kolo” je pjevalo Novakovu <i>Staroslavensku misu</i>; zajednička izvedba Novakove himne <i>Hrvatom</i>, potom je „Odjek” izveo Zajčevu <i>Veliku trilogiju</i> [kantata <i>Velika trilogija hrvatska</i>], a svako društvo još poneku skladbu</p>
21. 7. 1906.	<p>Svečana proslava 25. godišnjice predsjednikovanja Vilima Reintera (tajnik „Zore” Ivan Haslinger); muški zbor pjevao je Zajčevu <i>Koračnicu Zore</i> i Novakov <i>Gorski kraj</i>;</p>
22. 7. 1906.	<p>drugi dan sudjelovala su izaslanstva pjevačkih društava: „Kolo”, „Sloga” i „Sloboda” iz Zagreba te „Javor” iz Jastrebarskog (program: uvertira operi <i>Porin</i> koju je svirala vojnička glazba, a „Zora” je izvela <i>Koračnicu Zore</i> Ivana Zajca) nakon priznanja i zahvale (srebrni lovor-vijenac) „Zora” je otpjevala prigodnu himnu, koju je za tu prigodu skladao Zajc – <i>Slava Vilimu Reinteru</i> (op. 1012)</p>

⁸⁹ Ivan Haslinger, „Savez hrvatskih pjevačkih društava”, *Pjevački vjesnik* 2 (1906), br. 10: 171.

Neobjavljeni izvori

Hrvatska – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Odsjek za povijest hrvatske glazbe – Knjižnica (HR-HAZU-OPHG).

Hrvatska – Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb – Arhiv „Kola” (HR-HGZ-Kolo).

Hrvatska – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb – Zbirka Rara (HR-NSK-R).

Hrvatska – Zbirka muzikalija i audiomaterijala Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Zagreb – Ostavština Ivana Zajca / Zajčeva zbirka (HR-ZMANSK-ZZ).

Objavljeni izvori i literatura

Andreis, Josip. *Povijest hrvatske glazbe*, knjiga 4. Zagreb: Liber; Mladost, 1974, ²1989.

Andreis, Josip. *Music in Croatia*. Zagreb: Institute of musicology – Academy of Music, 1982.

Bačić, Marcel, ur. *Hrvatski glazbeni zavod 1827-2002*. Zagreb: Hrvatski glazbeni zavod, 2003.

Bezić, Nada. „Pjesma kao način života. Uz 140. obljetnicu osnutka i 54. godišnjicu ukidanja HPD ‘Kolo’”. *Cantus* (2002), br. 115: 37-40.

Birt, Branko. „Zajčevi originali i originalne kopije u arhivu glazbenog pjevačkog društva ‘Vijenac’ u zagrebačkom sjemeništu”. *Sveta Cecilija* 26 (1932), br. 2: 63-64.

Blažeković, Zdravko. „Ivan Zajc u ogledalu svoje korespondencije”. *Arti musices* 10 (1979), br. 1: 43-77.

Blažeković, Zdravko. *Glazba osjenjena politikom*, 148-167. Zagreb: Matica hrvatska, 2002.

Deželić, Gjuro Stjepan. „Proslava 30. godišnjice Zbora duhovne mladeži zagrebačke i prva javna izvedba pjesme Ivana pl. Zajca ‘U boj’ 4. ožujka 1867. Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište u Zagrebu”. U: *Sveobće izvješće o narodnoj svetkovini tristogodišnjici sigetskoga junaka*, 158. [Zagreb]: Štamparna Dragutina Albrechta, 1867.

Deželić, Gjuro [Stjepan]. „Zrinska poputnica [pjesma]”. *Dragoljub* 1 (1867), br. 10: 145.

Faller, Nikola, ur. *Sbirka izabranih hrvatsko-slovenskih mužkih sborova*. Zagreb: HPD „Kolo”, 1894, ²1905.

Georgieva, Stefanka. „The Croatian Composer Ivan Zajc in the History of Bulgarian Music Culture (An Attempt at a Brief Chronography) / Hrvatski skladatelj Ivan Zajc u povijesti bugarske glazbene kulture (Pokušaj kratke kronografije)”. *Arti musices* 39 (2008), br. 1: 35-66.

Georgieva, Stefanka. „Bugarske pjesme Ivana Zajca”. *Arti musices* 48 (2017), br. 1: 31-46.

„Glasnik hrvatskih pjevačkih i glasbenih društava II. Hrvatsko pjevačko društvo ‘Kolo’”. *Gusle* 1 (1892), br. 6: 45-46.

„Glazba. Osamdesetogodišnjica HPD ‘Kolo’”. *Prosvjetni život* 2 (1943), br. 7-8: 1-74.

Goglia, Antun. *Hrvatski glazbeni zavod 1827. – 1927.* (pretisak iz *Sv. Cecilije*). Zagreb: Tisak Nadbiskupske tiskare u Zagrebu, 1927.

Goglia, Antun. „Ivan pl. Zajc. O stotoj godišnjici njegova narodjenja”. *Sveta Cecilija* 25 (1931), br. 4: 117-121; 25 (1931), br. 5: 157-164.

Goglia, Antun. *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” u Zagrebu: 1862. – 1942. Spomenica povodom 80-godišnjice društva.* Zagreb: Tiskara Dragutin Beker, [1942].

Haslinger, Ivan. „Prvo hrvatsko pjevačko društvo ‘Zora’ u Karlovcu”. *Pjevački vjesnik* 2 (1906), br. 8: 129-131; 2 (1906), br. 9: 152-156.

Haslinger, Ivan. „Savez hrvatskih pjevačkih društava”. *Pjevački vjesnik* 2 (1906), br. 7: 110-112; 2 (1906), br. 10: 171-175.

Hrvatski dom: zabavnik hrvatske omladine, svezak 4. Zagreb: Djačko društvo Hrvatski dom, 1880.

Klajzner, Ivana. „Ostavština Hrvatskog pjevačkog društva ‘Kolo’ u državnim arhivima s posebnim osvrtom na sređivanje njihova fonda u Hrvatskom državnom arhivu i detaljan pregled dijela fonda u Državnom arhivu u Zagrebu”. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2018.

Klajzner, Ivana. „‘Rasuta baščina’: slučaj Hrvatskog pjevačkog društva ‘Kolo’”. *Arti musices* 51 (2020), br. 1: 83-94.

Koprek, Katarina. „Sakralna glazba Ivana Zajca”. U: *Ivan Zajc (1832-1914). Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi i šire u „dugom” 19. stoljeću = Ivan Zajc (1832-1914). Musical Migration and Cultural Transfers in the „Long” 19th Century in Central Europe and beyond*, uredio Stanislav Tuksar, 131-151. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2016.

Koprek, Katarina. „Ivan pl. Zajc i glazbeno pjevačko društvo ‘Vijenac’”. U: *Pjevačko društvo „Vijenac” i Ivan pl. Zajc. Skladbe Ivana pl. Zajca posvećene pjevačkom društvu „Vijenac”*, priredile Katarina Koprek, Ines Fočić i Viktorija Čop, 9-22. Zagreb: Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika; Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.

Koprek, Katarina; **Fočić**, Ines; **Čop**, Viktorija, prir. *Pjevačko društvo „Vijenac” i Ivan pl. Zajc. Skladbe Ivana pl. Zajca posvećene pjevačkom društvu „Vijenac”*. Zagreb: Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika; Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.

Krajačić, Ljudevit. *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862. – 1922. Zagreb. U povodu šezdesetgodišnjice (1862. – 1922.)*. Zagreb: HPD „Kolo”, 1923.

Kuhač, Franjo Ksaver. „Listak. Koncert [Pjevačko društvo ‘Kolo’ (1871)]”. *Vienac* 3 (1871), br. 31: 503.

Lengová, Jana. „Ivan Zajc and his Reception in Slovak Music Culture / Ivan Zajc i njegova recepcija u slovačkoj glazbenoj kulturi”. U: *Ivan Zajc (1832-1914). Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi i šire u „dugom” 19. stoljeću = Ivan Zajc (1832-1914). Musical Migrations and Cultural Transfers in the „Long” 19th Century in Central Europe and beyond*, uredio Stanislav Tuksar, 279-288. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2016.

„Listak. Jubilej Ivana pl. Zajca”. *Sv. Cecilija* 1 (1907), br. 3: 45.

M. K. „Crtice iz poviesti ‘Kola’”. *Narodne novine* (Zagreb), 25. 5. 1882., s. p. [3-4]; 26. 5. 1882., s. p. [3].

„Maestro Ivan pl. Zajc i proslava njegove 80-godišnjice rođenja u hrv. pjev. društvu ‘Kolo’ u Zagrebu”. *Pjevački vjesnik* 8 (1912), br. 7-10: 2-5.

Majer-Bobetko, Sanja. „Knjiga Ivana Kamburova o povijesti hrvatske glazbe”. *Arti musices* 39 (2008), br. 1: 135-142.

Miklaušić-Ćeran, Snježana. „Vilim Just i njegovo djelovanje u Požezi”. U: *Glazbeni život Požege. II. zbornik radova sa muzikoloških skupova u Požezi 2002. i 2003.*, uredila Bosiljka Perić-Kempff, 51-68. Požega: Grad Požega, 2004.

Palić-Jelavić, Rozina. „Zborske skladbe Ivana pl. Zajca posvećene Prvom hrvatskomu pjevačkomu društvu *Zora* u Karlovcu: u povodu 155. obljetnice PHPD-a *Zora* i ususret 100. obljetnici smrti Ivana pl. Zajca”. Priopćenje na skupu *Hrvatsko zbornsko pjevanje – jučer i danas*. Hrvatska udruga zborovođa, Međunarodni zbornski institut, Agencija za odgoj i obrazovanje, Karlovac, 23. 11. 2013.

Palić-Jelavić, Rozina. „Korizmeni i/ili pasionski opus Ivana pl. Zajca (1832. – 1914.). U povodu 100. obljetnice skladateljeve smrti”. U: *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture. Pasionka baština Istre i Kvarnera, Pazin 2014. Zbornik radova X. međunarodnog znanstvenog simpozija Pasionke baštine, Pazin, 19.-22. 6. 2014.*, uredio Jozo Čikeš, 309-363. Zagreb: Udruga „Pasionka baština”, 2016.

Palić-Jelavić, Rozina. „O prvim izvedbama Zajčeve zbornske skladbe *U boj!* u Zagrebu (U povodu 150. obljetnice njezine prve izvedbe u Hrvatskoj)”. *Sveta Cecilija* 87 (2017), br. 3-4: 3-10.

Palić-Jelavić, Rozina. „Stabat Mater u glazbenom (umjetničkom autorskom) stvaralaštvu tijekom stoljeća s osobitim obzirom na glazbene prinose hrvatskih skladatelja”. U: *Zbornik radova XI. međunarodnog znanstvenog simpozija Pasion-ske baštine „Muka kao nepresušno nadahnuće kulture”. Pasion-ska baština kajkav-skih krajeva, Marija Bistrica 2016.*, uredio Jozo Čikeš, 266-319. Zagreb: Udruga „Pasion-ska baština”; Općina Marija Bistrica; Nacionalno svetište Marije Bistrice, 2018.

Pettan, Hubert. *Popis skladbi Ivana Zajca. Prilog građi o Ivanu Zajcu*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1956.

Pienta, Karlo. [MUSICUS]. „Svetčani koncert ‘Vienca’”. *Narodne novine* (Zagreb), 26. 4. 1899., s. p. [4].

R. „Koncerat ‘Zbora duhovne mladeži zagrebačke’ i pjevačkog društva ‘Vienac’”. *Hrvatstvo* (Zagreb), 3. 6. 1904., s. p. [3].

Šafranek-Kavić, Lujo. „Zajčeva spomenslava Kola. Ideja Zajčevoga muzeja”. *Obzor* (Zagreb), 29. 12. 1924., s. p. [3].

Širola, Božidar. „Ivan pl. Zajc. K osamdeset-godišnjici rođenja 1831. – 1911.” *Kri-jes* 2 (1911), br. 18: 289-297.

Tomašek, Andrija. „Kolo”. U: *Muzička enciklopedija*, svezak 2, 351-352. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1974.

U. „Listak. ‘Kolo’ u počast maestru Iv. pl. Zajcu”. *Sveta Cecilija* 6 (1912), br. 2: 19-20.

„(‘Vijenac’ – izvedba *Večer na Savi* 23. 4. 1869.)”. *Narodne novine* (Zagreb), 24. 4. 1869., s. p. [3].

Vrbanić, Fran. „O postanku i djelovanju hrv. pjev. društva „Kolo” u Zagrebu do uključivo god. 1868.” U: *Koledar Hrvatskoga pjevačkoga društva Kolo*, 1-31. Zagreb: HPD „Kolo”, 1868.

Vrbanić, Fran. *Crtice o Hrvatskom pjevačkom društvu „Kolo”: prigodom proslave dvadesetgodišnjeg obstanka*. Zagreb: Mijo Mijatov, 1882.

„Zagreb (Sjemeništno PD ‘Vijenac’)”. *Gusle* 1 (1892), br. 5: 39.

Zeininger, Benjamin. *Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862. – 1892. u Zagrebu. Tečajem trideset godina. Jubilejski spis*. Zagreb: Knjigotiskara i litografski zavod C. Albrechta, 1892.

Zjalić, Milan. „Koncerat u sjemeništu”. *Hrvatska* (1901), br. 299: s. p. [3].

Zjalić, Milan. [ZJALIĆ.]. „Proslava 25-godišnjice biskupovanja preuzv. g. nad-biskupa Dr. Jurja Posilovića u nadbiskupskom sjemeništu”. *Kršćanska škola* 5 (1901), br. 10: 161-163.

Zjalić, Milan. *Glazbeno pjevačko društvo „Vijenac” u zagrebačkom sjemeništu: crtice iz njegove prošlosti*. Zagreb: Vlastita naklada, 1906.

Zjalić, Milan. „Ivan pl. Zajc”. *Sveta Cecilija* 5 (1911), br. 10-11: 71-73.

Županović, Lovro. *Stoljeća hrvatske glazbe*. Zagreb: Školska knjiga, 1980.

Županović, Lovro. *Centuries of Croatian Music*, svezak 2. Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, 1989.

Županović, Lovro. *Hrvatski pisci između riječi i tona*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1989.

Rozina Palić Jelavić*

The Croatian Singing Society “Kolo” and Ivan pl. Zajc: On the 190th Anniversary of the Composer’s Birth and the 160th Anniversary of the founding of “Kolo”

Summary

In Ivan Zajc’s compositions for choirs, the Croatian singing society “Kolo” (founded in 1862, operated until 1948) held a significant role. “Kolo” was the first singing society to which Zajc dedicated one of his compositions, titled *To the Battle!* (1866), marking the beginning of his collaboration not only with “Kolo”, but also with other Croatian and international singing societies. This inspired Zajc to compose a considerable number of pieces (46) explicitly dedicated to “Kolo”, whose archive contains 99 of his works. Based on the scores of Zajc’s compositions dedicated to “Kolo” (predominantly *a cappella* pieces for male choirs, but also including vocal-instrumental and one orchestral piece), the author discusses their musical and textual features, the time and context of their creation, and Zajc’s multifaceted relationship with “Kolo”: as a composer, conductor of his own compositions as well as works by other authors, and as a supporter and promoter of choir singing. This commitment was evident in joint gatherings and performances involving “Kolo” and other Croatian singing societies. Furthermore, Zajc’s contributions extended to the broader promotion and affirmation of Croatian national identity, particularly through the composition and performance of inspiring patriotic pieces during the challenging period of Croatian cultural and socio-political history after the loosening of Bach’s absolutism.

Keywords: Ivan pl. Zajc, Croatian singing society “Kolo”, choir compositions, 19th century, Croatian music

* Rozina Palić Jelavić, Division for the History of Croatian Music, Croatian Academy of Sciences and Arts, Opatička 18, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: rozina@hazu.hr